

Bakalářský studijní program: **Ekonomika a management**

Studijní obor: **Ekonomika veřejné správy a sociálních služeb**

Absence akceschopných vlád v České republice po roce 1989, možné řešení politických krizí reformou volebního zákona

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor: **Jiří HOLÍK**

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan HODAČ

Znojmo, 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma *Absence akceschopných vlád v České republice po roce 1989, možné řešení politických krizí reformou volebního zákona* jsem vypracoval samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označil a uvedl v seznamu použitých zdrojů.

Ve Znojmě dne 15. 4. 2013

.....
Jiří HOLÍK

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Janu Hodačovi za motivující nápady a inspirující připomínky ke zpracování tématu bakalářské práce a za vynikající spolupráci při konzultacích. Rovněž bych chtěl poděkovat mé manželce za podporu a pochopení po dobu zpracovávání této práce.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor **Jiří HOLÍK**
Bakalářský studijní program Ekonomika a management
Obor Ekonomika veřejné správy a sociálních služeb

Název: **Absence akceschopných vlád v České republice po roce 1989, možné řešení politických krizí reformou volebního zákona.**

Název (v angličtině): Absence of operational government in Czech Republic after 1989, the possible solution of political crisis is by the election law reform.

Zásady pro vypracování:

Cílem této bakalářské práce je zhodnocení akceschopnosti dosavadních vlád České republiky-koaliční vlády. Analýza současného volebního systému a navrhovaná změna a její případné dopady.

Postup práce: 1.Historie a charakteristika volebních systémů ČR, 2.Povolební vytváření jednotlivých vlád ČR (po roce 1989), 3.Srovnání volebních systémů v regionu střední Evropy (Polsko, Maďarsko), 4.Možná reforma volebního systému.

Metodika: čerpání informací z literatury, analýza odborné literatury, syntéza poznatků, porovnání názorů a komparace regionů.

Rozsah práce: 40

Seznam odborné literatury:

1. HODAČ, Jan. STREJČEK, Petr. *Učebnice politologie pro nepolitologické obory*. Znojmo: Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, 2010. 117 s., ISBN 978-80-87314-06-7.
2. NOVÁK, Miroslav. aj. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2004. 485 s., ISBN 80-86473-88-0.
3. NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 265 s., ISBN 80-85850-22-2.
4. ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál, 2002. 208 s., ISBN 80-7178-628-4.

Datum zadání bakalářské práce: duben 2010

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2011

L. S.

Jiří HOŠÍK
autor

Mgr. Jan HODAČ
vedoucí bakalářské práce

Prof. PhDr. KAMIL FUCHS, CSc.
rektor SVŠE Znojmo

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje historii i současnosti České republiky ve vztahu vlivu volebních systémů na akceschopnost a stabilitu vlád po roce 1992. Tato práce se snaží zhodnotit a porovnat volební systém České republiky s volebními systémy Maďarska a Polska. Rozebírá vytvoření vlád po jednotlivých volbách, utváření koalic a vliv těchto koalic na akceschopnost a stabilitu vlád. Navrhuje případné změny politického prostředí a volebního systému v České republice.

Klíčová slova: vláda, koalice, volební systém, akceschopnost

Abstract

This bachelor thesis deals with the history and the present state of the Czech Republic in relation to the influence of electoral systems on the action readiness and stability of governments after 1992. This work aims to evaluate and compare the electoral system of the Czech Republic with the electoral systems of Hungary and Poland. It focuses on establishing governments after individual elections, creating coalitions and the influence of these coalitions on the action readiness and stability of governments. It suggests possible changes of the political environment and the electoral system in the Czech Republic.

Key words: government, coalition, electoral system, action readiness

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíl práce a metodika	11
2.1. Cíl práce.....	11
2.2. Metodika práce	11
3. Vývoj volebního systému České republiky	12
3.1. První Československá republika.....	12
3.1.1. Vlády Československé republiky.....	13
3.1.1.1. Zhodnocení vlád Československé republiky let 1918-1938.....	14
4. Volební systémy	16
4.1. Typy volebních systémů	16
4.1.1. Většinový volební systém.....	16
4.1.2. Poměrný volební systém.....	17
4.2. Poměrný a většinový volební systém – srovnání.....	18
5. Vládní systémy v demokracii	19
5.1. Parlamentní systém s převahou zákonodárního sboru	20
6. Volební systém Maďarské republiky a Polské republiky.....	21
6.1. Maďarský volební systém.....	21
6.2. Polský volební systém	22
6.2.1. Důsledky volebních reforem v Polsku.....	23
7. Politický a volební systém České republiky po roce 1989	24
7.1. Politický systém České republiky.....	24
7.2. Volební systém České republiky	25
7.2.1. Volby do Poslanecké sněmovny	25
8. Vlády České republiky po roce 1989.....	26
8.1. Vlády v letech 1992 – 2002	26
8.1.1. Vláda vzešlá z voleb 1992	26

8.1.2. Volby do Poslanecké sněmovny 1996	27
8.1.2.1. Poloúřednická vláda 1997 – 1998.....	28
8.1.3. Volby do Poslanecké sněmovny 1998	29
8.1.4. Volby do Poslanecké sněmovny 2002	31
8.1.4.1. Vláda Stanislava Grosse 2004 – 2005	32
8.1.4.2. Vláda Jiřího Paroubka 2005 – 2006.....	33
8.1.5. Volby do Poslanecké sněmovny 2006	33
8.1.5.1. Vláda Mirka Topolánka II. 2007 – 2009	34
8.1.5.2. Vláda Jana Fischera 2009 – 2010	35
8.1.6. Volby do Poslanecké sněmovny 2010	35
9. Zhodnocení vlád České republiky po roce 1992	37
9.1. Politická kultura v zemi	37
10. Politické strany České republiky a jejich názor na současný volební systém	39
11. Názor současného prezidenta na volební systém České republiky.....	43
12. Závěr	44
Použité zdroje	47
Monografická publikace	47
Legislativní dokumenty	48
Elektronické zdroje	48
Seznam tabulek a grafů.....	49
Seznam příloh	

1. Úvod

Česká republika díky 17. listopadu 1989 dostala znovu šanci stát se svobodnou zemí se všemi prvky demokracie.

Vznik nově se rodící republiky znamenal potřebu změn v mnoha směrech každodenního života všech občanů země. S tímto souvisel i vznik nové politické kultury, která neměla mít kořeny v právě ukončeném komunistickém režimu, ale měla se vrátit k základům první republiky, Československé republiky v čele s Tomášem Garrigueem Masarykem.

V takto nově vznikající společnosti začaly ihned vznikat nová politická hnutí, politické strany. Nutno poznamenat, že některá politická uskupení se snažila pouze přejmenovat a distancovat se od minulých dob.

K základním principům demokratického právního státu patří neodmyslitelně svobodné volby. Neoddělitelnou součástí spjatou s demokratickou volbou je volební systém, tedy způsob řízení a organizace voleb a vyhodnocování výsledků.

Česká republika se po roce 1989 vrátila k poměrnému volebnímu systému pro volby do Poslanecké sněmovny. Nový Zákon o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů byl schválen až v roce 1995. Tento zákon po řadě novelizací je platný a účinný dodnes. Nepřehlédnutelnou skutečností však je, že volební účast a nastavený volební systém nebyl schopen během uplynulých dvaceti let vygenerovat stabilní a akceschopnou vládu České republiky.

Od roku 1992 do roku 2012 vzniklo jedenáct vlád. Z toho bylo devět vlád koaličních a dvě menšinové. Z devíti koaličních vlád byly dvě vlády úřednické (1998 vláda Josefa Tošovského a 2009 vláda Jana Fischera). První menšinová vláda vznikla po volbách v roce 1998 vznikem dohody tzv. opoziční smlouvy (vláda ČSSD s tolerancí ODS) a druhá menšinová vláda vznikla roku 2006 (ODS). Funkční období poslední zmíněné vlády však trvalo pouhý jeden měsíc. Vládě byla vyslovena nedůvěra.

Jelikož žádná politická strana po volbách do Poslanecké sněmovny nebyla schopna zaručit vznik většinové vlády, obsadit v parlamentu většinu křesel – s pohodlnou většinou, přišly na řadu dohody stran o koaličních vládách. V těchto vládách musela každá ze zúčastněných stran upustit z části svých předvolebních programů. Programové změny se často dotýkaly plánů, se kterými šly tyto strany do voleb. Tím docházelo k jakémusi podvodu vůči voličům, kteří podpořili jednotlivé strany ve volbách právě na základě jejich programů.

Součástí těchto koaličních vlád byly a jsou problémy v komunikaci, personální otázky a hlavně boj o moc jednotlivých stran, jednotlivců v čelech ministerstev, parlamentních výborů a komisí.

Možným východiskem z těchto často patových situací se jeví provedení reformy volebního systému tak, aby umožňoval sestavení pevné a rozhodné vlády se stabilní a zajištěnou podporou Poslanecké sněmovny.

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je zhodnocení akceschopnosti dosavadních vlád České republiky a analýza současného volebního systému České republiky. Dalším cílem je zhodnocení sestavování vlád (koaličních) po jednotlivých volbách, zhodnocení jejich stability, akceschopnosti a životnosti v průběhu jejich funkčních období. Stručný popis volebních systémů ve vybraných obdobích České republiky (První republika, Česká republika po roce 1989). Poukázat na rozdíly mezi jednotlivými volebními systémy v návaznosti na dopad na možné sestavení silných vlád s dostatečnou podporou Poslanecké sněmovny. Okrajově zhodnotí politickou kulturu a politické prostředí.

Součástí této práce je analýza a její případné dopady.

2.2. Metodika práce

Tato práce je zpracována pomocí čerpání informací a poznatků z různých zdrojů, jejich porovnání se současným systémem a porovnání v rámci regionu střední Evropy – komparace Polska a Maďarska.

V praktické části autor dává prostor pro vyjádření současných politických stran a shrnuje podstatu volebních systémů, jejich přínos. V závěru této práce je možná úvaha nad případnou úpravou volebního systému a její dopad na sestavování vlád České republiky.

3. Vývoj volebního systému České republiky

3.1. První Československá republika

Rozpadem Rakousko-uherské monarchie a vlivem první světové války vzniká několik nových států a jedním z nich je Československá republika.

Píše se rok 1918 a v nově vzniklé Československé republice má vedoucí politickou moc Revoluční Národní výbor. Tento orgán přebírá veškerou moc a odpovědnost za směřování nově vzniklého státu a zřizuje Ústavní výbor. Tento výbor má za úkol vypracovat první československou prozatímní ústavu. Nová ústava předpokládala vznik nejvyššího zákonodárného sboru - Národního shromáždění. Tento sbor čítal 270 poslanců. Tito poslanci byli jmenováni na základě posledních výsledků voleb do Rakouské říšské rady z roku 1911 vedením svých politických stran, kdy mandát poslance je majetkem politické strany. Národní shromáždění začalo ihned pracovat na přípravě definitivní ústavy Československé republiky a na přípravě prvních voleb.

Únorová ústava z roku 1920 byla přijata 29. 2. 1920 a to zákonem č. 123/1920 Sb. Tímto zákonem se vydával volební řád pro volby do Poslanecké sněmovny. Ústava zavedla podle francouzského vzoru dvoukomorový parlament složený z Poslanecké sněmovny a Senátu. Poslanecká sněmovna čítala 300 poslanců volených na šest let a Senát čítal 150 senátorů volených na osm let. Žádný z poslanců či senátorů nesměl být členem obou komor zároveň. Od počátku měla Sněmovna větší pravomoci než senát. Byla jí odpovědná vláda a mohla jí vyslovit nedůvěru. Nová právní úprava určila změnu volebního systému oproti stávajícímu rakouskému většinovému k systému poměrného zastoupení. Byly přijaty změny směřující k posílení rovnosti volebního práva tj. ke snížení věku z 24 na 21 let a bylo přiznáno volební právo ženám. Při tvorbě tohoto zákona se přihlíželo k velkému počtu národnostních menšin a většinový volební systém byl pro tehdejší vládu vzhledem k tomuto nepřijatelný.

Volební řád dále upravoval volební povinnost pro všechny občany s výjimkou nemocných a občanů starších sedmdesáti let. Volební území Československa bylo rozděleno na 23 volebních krajů, což bylo později několikrát změněno. Počet volených poslanců byl pevně stanoven volebním řádem. Tehdejší volební systém se skládal ze tří skrutinií. První skrutinium probíhalo na úrovni volebního kraje, druhé a třetí na celostátní úrovni.

Charakteristické pro celé období první republiky je systém poměrného zastoupení.

3.1.1. Vlády Československé republiky

1918 – 1919

vláda všenárodní koalice¹ – první vláda Československé republiky. Tato vláda nevzešla z voleb, její členové byli dosazeni Národním shromážděním.

1919 – 1920

vláda rudozelené koalice – vzešla z výsledků obecních voleb z roku 1919. Byla to vláda socialistických stran a agrárníků. Premiérem byl Vlastimil Tusar.

1920

V roce 1920 se konaly první parlamentní volby. Vítězství Sociální demokracie umožnilo zůstat v čele vlády Vlastimilu Tusarovi v koalici socialistických a agrárních sil. V parlamentu má zastoupení 16 politických stran a uskupení.

1921

Vlivem rozkolu v řadách Sociálnědemokratické strany končí vláda Vlastimila Tusara a vzniká úřednická vláda Jana Černého.

Do řádných voleb roku 1925 vznikly v Československé republice další dvě vlády, první byla úřednická a druhá byla vláda všenárodní koalice.

1925 – 1929

Na základě výsledků voleb se do parlamentu dostává 14 politických stran. Komunistická strana československá se stává druhou nejsilnější politickou stranou. Svoji dominantu ztratila Československá strana sociálnědemokratická. I díky strachu z další úřednické vlády vzniká vláda Československo – Německo pravicové koalice.

¹ Všenárodní koalice – všenárodní vzniklo z toho, že se jedná o seskupení pěti původních československých stran z různých částí politického spektra.

1929 - 1932

Vzniká vláda široké koalice. Do parlamentu se dostává 16 politických stran a premiérem je zvolen František Udržal. Výrazný úspěch v těchto volbách zaznamenaly Československá sociálnědemokratická strana a Československá strana národně socialistická. Naopak Komunistická strana ztratila oproti volbám z roku 1925 11 mandátů v Poslanecké sněmovně. Zastoupení v této koalici měly strany české, německé i levicově nekomunistické strany

1932 – 1935

Opět vzniká vláda široké koalice, premiérem je jmenován Jan Malypetr.

1935

Konají se poslední parlamentní volby před II. světovou válkou. Do poslanecké sněmovny se dostává 14 politických stran. Vítězem voleb se stává Sudetoněmecká strana a Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu.

V důsledku voleb ztrácí dosavadní vládní koalice svou většinu a vzniká třetí vláda premiéra Malypetra s podporou SdP² a jejího předáka Konrada Henleina.

Ve své zprávě vláda uvádí jako nejpodstatnější důvod pro proporčnost systému, „*aby složení Národního shromáždění odpovídalo nejen skutečnému poměru politických stran, nýbrž i skutečnému poměru národností, obývajících republiku Československou.*“³

3.1.1.1. Zhodnocení vlád Československé republiky let 1918 - 1938

Československo v letech 1918 – 1938 trpělo celou řadou neduhů, přebujelou mocí politických stran, osobní nevraživostí jednotlivých politických představitelů a také korupčními aférami. V tomto období existovalo na 60 politických stran, které ve volbách

² Sudetoněmecká strana – politická strana založena 1. října 1933 Konrádem Henleinem

³ NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 167

usilovaly o moc. Vzhledem k tomu, že neexistovala omezovací klauzule pro vstup do poslanecké sněmovny, seděli v poslaneckých lavicích i zástupci menších politických stran. Tato roztržičnost politického spektra sebou nesla nutnost vytváření méně či více stabilních koaličních vlád. Koaliční strany neměly potřebu odejít na čas do opozice, načerpat v ní sílu a revidovat svůj politický program.

Politické strany nebyly v právním systému nijak zakotveny, a byť jen náznak ústavnosti postrádal politický orgán složený z velkých stran – tzv. Pětka⁴. Pětka, později Osmička byla důležitým mechanismem zajišťujícím fungování celého politického systému. Tato Pětka prakticky formovala politiku země.

Postavení politických stran bylo za první republiky velmi silné. Oproti tomu prezident republiky měl víceméně pouze formální pravomoci. Prezidentu Masarykovi se toto nelíbilo, proto sám prosazoval americký model fungování výkonné moci. To se mu nepodařilo, ale během několika měsíců si vymohl na poslancích posílení svých pravomocí.⁵

Nezanedbatelnou úlohu v prvorepublikové politice hrály mezilidské vztahy, osobní sympatie nebo antipatie politických osobností. I v tehdejší době politickou scénu sužovaly nejrůznější aféry předních politiků. Stejně jako dnes, i tehdy se politik snažil do poslední chvíle popírat a odvádět pozornost od různých afér, veden vírou, že vše nějakým způsobem ustojí. Proto demise byla až nejzazším řešením krize. První republika vytvořila cenný základ politického systému naší země, určila pravidla pro fungování politické hry.

⁴ Neformální orgán složený ze zástupců hlavních politických stran, vůdčím typem byl Antonín Švehla. Dalšími členy byl Alois Rašín, Jan Šrámek, Rudolf Bechyně, Jiří stříbrný. Orgán měl zajišťovat akceschopnost stran, tj. v případě krize ihned zakročit. Později se tento orgán rozšířil na „Osmičku“. Tento orgán byl trnem v oku prezidenta Masaryky a později i prezidenta Beneše.

⁵ Právo jmenovat a odvolávat ministry, právo účastnit se jednání vlády

4. Volební systémy

Volební systém je konkrétní způsob, jakým se ve volbách určuje obsazení jednotlivých funkcí, jež jsou voleny, na základě hlasů voličů. Zahrnuje jednak samotný způsob jakým volič volí, jednak způsob přidělování jednotlivých funkcí kandidátům na základě voliči přidělených hlasů.

Volební systémy mají značné důsledky pro fungování demokratického státu a vystihují rozložení politických sil v zemi. Hlasy jednotlivých voličů je třeba transformovat do daných volených míst – mandátů.

Základní typy moderních volebních systémů máme dva, většinový a poměrný. Vyskytuje se však řada modifikací nebo jejich kombinací, tzv. smíšené systémy.⁶

4.1. Typy volebních systémů

4.1.1. Většinový volební systém

Je to nejstarší volební systém s dlouhou tradicí v USA a ve Velké Británii. Předpokládá, že vítězí kandidát, který získal nejvíc hlasů. V případě dnešního většinového volebního systému je stát rozdělen na tolik volebních obvodů, jaký je počet mandátů. Výsledky voleb na základě většinového systému zvýhodňují vítěznou stranu a obecně velké strany s celostátní voličskou podporou. Naopak menší strany, jejichž podpora je rozmístěna rovnoměrně ve všech volebních obvodech, bývají často ve většinových volbách velice neúspěšné.

Většinový volební systém můžeme vyjádřit ve dvou podobách:

- s relativní většinou⁷ - je zvolen ten kandidát, který získal více hlasů, než kterýkoli jiný
- s absolutní většinou⁸ - je zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů, tedy nejméně 50% plus jeden hlas

⁶ Smíšené systémy – část mandátů je rozdělována pomocí některé většinové techniky a zbylá část pomocí systému poměrného zastoupení

⁷ CHYTILEK, R. aj. *Volební systémy*. s. 112

⁸ CHYTILEK, R. aj. *Volební systémy*. s. 112

Na formování vlády, která se zpravidla odehrává v intencích hesla: „Vítěz bere všechno“, nemají hlasy voličů žádný vliv.

4.1.2. Poměrný volební systém

Systém poměrného zastoupení se začal uplatňovat až ve druhé polovině 19. století. Je tedy mladší, ale v dnešním světě rozšířenější. Poměrné zastoupení spočívá v tom, že každé politické straně náleží takový počet mandátů, který odpovídá poměrně podílu hlasů, které strana nebo koalice od voličů získala. Volební obvody jsou velké a vícemandátové. Poměrný systém umožňuje získání mandátu i malým stranám, mandáty tedy bývají rozděleny mezi větší počet stran.

Poměrné systémy můžeme rozdělit do dvou kategorií:

- Listinné poměrné systémy (List PR)⁹ – volič si vybírá mezi kandidátkami stran, popřípadě si může sestavit vlastní kandidátku
- Jednojmenné přenosné hlasování (STV)¹⁰ – volič má možnost vybírat jediného kandidáta pomocí preferencí

⁹ NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 26

¹⁰ NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 38

4.2. Poměrný a většinový volební systém - srovnání

Tab. 1: Srovnání poměrného a většinového volebního systému

	Poměrný systém	Většinový systém
Reprezentativnost	větší	menší
Stabilita vlády	menší	velká
Koaliční vlády	časté	zřídka
Počet politických stran	velký	nižší (dvě až tři)
Soudržnost stran	malá	velká

Zdroj: PROROK, V.; LISA, A. *Politologie*. s. 221

Pokud porovnáme oba volební systémy, pak u každého z nich můžeme najít jak určité přednosti, tak i určité nedostatky. Není proto opodstatněné tvrdit, že většinový systém je zárukou stability (a systém poměrný naopak příčinou nestability) nebo, že systém poměrného zastoupení je jediný skutečně spravedlivý a demokratický. Situace je složitější. Volební systém je pouze jedním z prvků politického systému a působí na jeho fungování společně s mnoha dalšími faktory. To, co je funkční v jednom státě, nemusí být vzhledem k odlišné sociální struktuře, cílům jednotlivých zájmových skupin, politické kultuře a mnoha dalším vlivům funkční ve státě jiném.¹¹

Rozdílné volební systémy vedou při stejném počtu hlasů ke zcela odlišnému rozdělení mandátů v parlamentu, a tudíž i k odlišné reprezentaci společenských zájmů.

Hlavní předností poměrného volebního systému je reprezentace všech možných názorů a zájmů v parlamentu, zhruba v podobném poměru v jakém zaujímá názory společnost. Vede k různorodosti politických stran a k větší pluralitě názorů. V poměrném volebním systému vzniká vládní většina teprve kompromisy a hledáním dohody – vznik koalic. Tento systém bere v potaz přeměnu společnosti a vznik nových politických proudů, avšak více nahrává vládní nestabilitě.

Naopak většinový volební systém zabraňuje drobení politických sil a znesnadňuje vstup na parlamentní půdu malým stranám. Vytváří systém dvou politických stran k jednostrannické

¹¹ PROROK, V.; LISA, A. *Politologie*. s. 220

vládě.¹² Směřuje voliče k tomu, že o tom, kdo bude vládnout, rozhoduje volič ve volbách a nikoli politické strany v koaličních jednáních, vytváří stabilní a akceschopnou vládu, která se opírá o jistou většinu v parlamentu.

Ideální volební systém by měl:

- odrážet v parlamentu hlavní názory voličů
- umožnit sestavení silné a akceschopné vlády
- sestavení vlády dle většinové vůle voličů

5. Vládní systémy v demokracii

V demokracii můžeme co do charakteru rozlišit vládní systémy na parlamentní, prezidentský a poloprezidentský.

Česká republika má parlamentní systém vládnutí. Základem parlamentního systému je svrchovanost zákonodárné moci a princip tzv. sdílené moci. Ten v sobě zahrnuje vazbu mezi zákonodárným sborem a vládou. Tato vazba je vymezena dvěma základními body:

a) vlády jsou v těchto systémech vždy jmenovány se souhlasem parlamentu a mohou fungovat rovněž pouze s jeho podporou. Pokud tuto podporu ztratí, ztratí současně i schopnost plnit svou výkonnou funkci. Platí tedy, že i pád vlád je závislý na rozhodnutí parlamentu, tedy na hlasování o důvěře.

b) druhým znakem parlamentního systému je právo hlavy státu, respektive výkonné moci legislativu rozpustit a vypsat nové volby.¹³

¹² Není to vždycky pravda – viz. „Duvergerovy zákony“ jsou tři hypotézy francouzského politologa a sociologa Maurice Duvergera, které se týkají vztahu volebních a stranických systémů. Za a) poměrná volba vede k vícestranickému systému s tuhými, nezávislými a stabilními stranami; za b) většinový systém s užší volbou (tedy s druhým kolem voleb, resp. systém požadující pro zvolení absolutní většinu hlasů) vede k vícestranickému systému pružnými, závislými a relativně stabilními stranami, a to ve všech případech; za c) jednoduchá většinová volba vede k systému dvou stran s navzájem se střídajícími velkými, nezávislými stranami.

¹³ ŘÍCHOVÁ, B. *Úvod do současné politologie*. s. 60

5.1. Parlamentní systém s převahou zákonodárného sboru

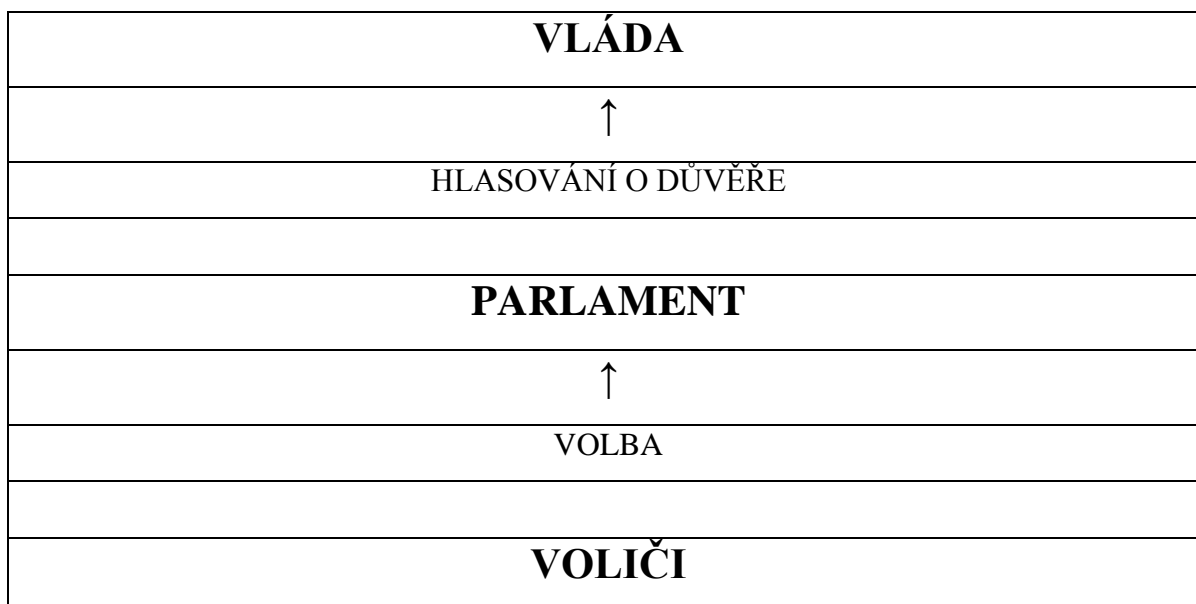
V tomto systému hrají důležitou roli zvolené politické strany, které vyjednávají o sestavení vlády. Je zde velká pravděpodobnost vládních koalic a legislativních koalic. V patových situacích je velké riziko menšinových vlád a při a vzniká tím problém s akceschopností vlád. Důležitým bodem v parlamentním systému je získání důvěry vlády v parlamentu.

Možnost vzniku vlád:¹⁴

- a) které jsou schopné ujmout se funkce (životaschopné, nemusí po delší době splňovat funkci – zablokování v parlamentu či v široké koalici)
- b) které jsou schopné vládnout (opakovaně získávají podporu – jednobarevné či nejužší koalice)
- c) menšinové vlády

Po získání důvěry vlády v parlamentu hraje důležitou roli pro další směřování a rozvoj daného státu akceschopnost a stabilita vlády. Vládu můžeme definovat jako akceschopnou tzv. „Effective government“¹⁵ tehdy, když je schopna plnit úkoly, jež si předsevzala, díky většinové podpoře v parlamentu.

Tab. 2: Parlamentní systém vlády

Zdroj: HODAČ, J.; STREJČEK, P. *Učebnice politologie pro nepolitologické obory*. s. 34

¹⁴ HODAČ, J.; STREJČEK, P. *Učebnice politologie pro nepolitologické obory*. s. 35

¹⁵ NOVÁK, M. *Jakou demokracií pro nové demokracie*. s. 20

6. Volební systém Maďarské republiky a Polské republiky

6.1. Maďarský volební systém

Tak jako v Československu tak i v ostatních zemích střední Evropy se po roce 1989 změnil politický systém. Definitivně padl komunismus.

V Maďarské republice ovšem mířili k demokratizaci již od roku 1987. Současný maďarský politický systém je výsledkem jednání u tzv. maďarského trojhranného stolu¹⁶ v roce 1989. Dohoda byla dojednána mezi vládou Maďarskou socialistickou dělnickou stranou (MSZMP), opozičními subjekty sdruženými pod názvem Opoziční kulatý stůl a dalšími společenskými organizacemi a hnutími.¹⁷ Zde bylo dosaženo shody i na novele volebního systému tzv. smíšený volební systém.¹⁸

Maďarská republika je zastupitelská demokracie, parlamentní republika s vícestranickým systémem. Vrcholným orgánem je vláda, kterou tvoří předseda vlády, místopředsedové a ministři. Je odpovědná Národnímu shromáždění, které jí vyslovuje důvěru.

Maďarský parlamentní volební systém je velice složitý. Jedná se o kombinaci tří volebních systémů: relativního a absolutně většinového¹⁹, celostátního systému a regionální kandidátky. Cílem je zajistit vládnoucí koalici, stabilní většinu v parlamentu a zároveň umožnit vstup osobnostem a zástupcům menšin. Volby jsou dvoukolové a volební období je čtyřleté.

Maďarský parlament je jednokomorový, skládá se z 386 poslanců volených přímou volbou smíšeným volebním systémem.²⁰ Po každých volbách vždy vznikla vládnoucí koalice sestavená ze dvou až tří stran, díky předvolební spolupráci.

¹⁶ NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 132

¹⁷ NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 132

¹⁸ smíšený volební systém - část mandátů je rozdělována pomocí některé většinové techniky a zbylá část pomocí systému poměrného zastoupení

¹⁹ relativní a absolutně většinový volební systém - v každém kole je vyřazen jeden kandidát, a to ten, který získal nejmenší počet hlasů; ostatní postupují do dalšího kola. Postup se opakuje až do doby, kdy jeden z kandidátů získá více než 50 % hlasů

²⁰ Zvolit všech 386 poslanců je možno třemi způsoby. Prvních 176 mandátů je rozděleno v jednomandátových obvodech dvoukolovým většinovým principem. Do druhého kola postupují ti kandidáti, kteří při minimálně 50% volební účasti získali v prvním kole alespoň 15% hlasů. Ve druhém kole stačí ke zvolení prostá většina hlasů při 25% volební účasti. Druhou možností, jak být zvolen, jsou župní listy politických stran, kterými je zvoleno 152 poslanců. Pro sestavení župní listiny jsou ustavena přísná pravidla. Pro rozdělení mandátů se používá Hagenbach-Bischoffova metoda. Aby byly volby platné, tak i zde musí být splněna podmínka 50% volební účasti. Každý volič má v maďarských parlamentních volbách dva hlasy. Jedním vybírá z regionálních kandidátek, druhým volí v jednomandátovém obvodu konkrétní osobnost. Zbylých 58 mandátů je přiděleno dle poměru k počtu tzv. frakčních hlasů systémem celostátních kandidátek zvaných kompenzační listiny. Všechny hlasy, které nevedly ke zvolení poslance, nepropadají, nýbrž se na celostátní úrovni sečtou a podle těchto součtů jsou pomocí D'Hondtovy metody přeměněny na mandáty. V obou poměrných systémech platí od roku 1994 5% klausule.

Maďarský smíšený volební systém dosud vždy napomohl k takovému výsledku voleb, který umožnil vznik většinové vlády (nadpoloviční vládní většina). Od roku 1990 do roku 2010 proběhlo šestero voleb a ani jedny nebyly předčasné. Během těchto šesti voleb do parlamentu se vystřídal 9 vlád, včetně nynější. Přes různé rozmišky, spory či krize se dosud vždy vítězná volební sestava udržela u moci po celé volební období.

6.2. Polský volební systém

Volební systémy ve středovýchodní Evropě vznikaly ve spěchu. I v Polsku byl prozatímní volební systém v roce 1989 dohodnut u kulatého stolu. Jednalo se o většinový volební systém v kombinaci s vícemandátovými volebními obvody. Na základě tohoto systému se konaly polosvobodné volby do Sejmu a svobodné do senátu. Pro účely této práce je podstatný volební systém do Sejmu, protože ten vyslovuje důvěru vládě Polské republiky.

Tento většinový volební systém se v Polsku nepoužíval dlouhou dobu, byl změněn pro volby do Sejmu roku 1991 na proporční volební systém. V průběhu několika let měnili polští politici jeho technologii²¹ a vlastnosti.

V roce 1991 rozdělil volební systém zemi na 37 regionálních obvodů, v nichž bylo voleno 391 poslanců z celkového počtu 460. Zbýlých 69 poslanců bylo voleno v jednom celostátním volebním obvodu.

V roce 1993 se mění počet a velikost regionálních a volebních obvodů na 52 a volí se v nich od 3 do 17 mandátů. Další změna přichází roku 2001. Celostátní obvod je zrušen a všech 460 poslanců se volí v regionálních obvodech. Volebních obvodů je 41 a jejich velikost se pohybuje od 7 do 19 mandátů.

V průběhu změn a úprav proporčního volebního systému se také měnily matematické metody sčítání hlasů a přerozdělování mandátů. Používána byla metoda největšího zbytku s Hare – Niemeyerovou kvótou,²² přes D'Hondtovu metodu volebního dělitele²³ až po Sainte – Laguëovu metodu volebního dělitele.²⁴

²¹ technologií rozumíme jeho konstrukci

²² Počet všech platných hlasů, které byly odevzdány jednomu politickému subjektu v konkrétním volebním obvodu, je vynásoben počtem mandátů náležících na tento volební obvod. Tento výsledek je pak vydělen počtem všech odevzdaných hlasů v daném obvodu.

²³ Rozdělování mandátů dané volební oblasti se účastní pouze ty strany, jež celostátně získaly alespoň tolik hlasů, kolik určuje kvórum. Vstupem do D'Hondtovy metody je počet mandátů, jenž má být mezi strany v dané volební oblasti rozdělen, a dále pro každou stranu počet hlasů, jež tato v dané volební oblasti získala. Nezáleží na hlasování v jiných oblastech, ani na počtu hlasů pro strany, které nepřekročily kvórum.

Mandáty se přidělují vícekolově, vždy jeden mandát v každém kole. V každém kole se pro každou stranu určí kolový počet hlasů a ta strana, která má kolový počet hlasů nejvyšší, kolo vyhrává a získává mandát toho kola. V prvním kole je kolový součet strany roven počtu hlasů a první mandát získává strana s nejvyšším počtem hlasů. V dalším kole se kolový počet hlasů každé strany určí jako podíl získaných hlasů strany k/ke počtu mandátů, které získala v předchozích kolech, zvýšeným o jedničku (=počet hlasů / (mezisoučet

Reforma roku 2001 změnila volební systém na poměrný s Sainte – Laguëovou metodou volebního dělitele. Taktéž volební klauzule nebyla v Polsku vždy jednotná. Od roku 2001 je pětiprocentní pro politické strany a osmiprocentní pro koalice politických stran.²⁵

6.2.1. Důsledky volebních reforem v Polsku

Volby z roku 1991 zapříčinily rozdrobenost Sejmu. Do parlamentu se dostalo 29 politických uskupení. Volební systém přesně odrazil nejen preference voličů, ale i nálady voličů po dlouhé éře komunismu v dané době. Mělo se za to, že čím proporcčnější volební systém, tím bude demokratičtější. Ovšem Parlament však není schopen pracovat po celé funkční období a vytvořit tak většinu pro zajištění stability a akceschopnosti vlády. Předčasné parlamentní volby roku 1993 s již změněnou technologií volebního systému napomohly ke snadnějšímu povolebnímu procesu utváření většiny v parlamentu. Do Sejmu se dostalo jen 7 politických stran. Tato volební reforma přispěla k velké stabilizaci stranického systému. Výsledkem bylo snazší najetí parlamentní většiny pro podmínku stabilní vládní koalice, která vydržela po celé funkční období.

Naproti tomu reforma volebního systému roku 2001 je brána v Polsku jako účelová.²⁶ Zastavila trendy ve vývoji politických stran a stranického systému, jako jsou nadreprezentace větších politických stran a podreprezentace menších stran a s tím související snadnější utváření většiny v parlamentu a tedy větší stabilita vlád.

Polská reforma volebního systému měla a má příznivý dopad na stabilizaci politického systému země a napomohla zajistit lepší fungování celé společnosti a akceschopnosti vlád Polska.

mandátů + 1)). Kolový počet těch stran, jež v minulém kole mandát nevyhrály, tedy zůstává oproti minulému kolu beze změny, protože se nezměnil počet mandátů, které získaly. Kolo vyhrává ten, jenž má nejvyšší kolový počet hlasů. Postup se opakuje v dalších kolech, dokud nejsou přiděleny všechny mandáty.

²⁴ Dělitel Sainte-Laguë užívá jinou posloupnost dělitelů. Jde o řadu lichých čísel: 1, 3, 5, 7, Díky odlišné řadě dělitelů má tento dělitel odlišné vlastnosti. Pomáhá, respektive posiluje zisky malých a středně velkých stran na úkor stran velkých.

²⁵ NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 97

²⁶ Jedná se o tzv. „ústavní nebo volební inženýrství“, ale je to legitimní demokratická praxe. V České republice například v éře tzv. „opoziční smlouvy“...taktéž byla snaha změnit volební mechanismus, abychom měli akceschopnější vlády. Prezident Václav Havel to napadl a Ústavní soud zrušil.

7. Politický a volební systém České republiky po roce 1989

7.1. Politický systém České republiky

Česká republika je unitární stát, zastupitelská demokracie a parlamentní republika s vícestranickým systémem. Výkonná moc je delegována na prezidenta a vládu, v jejímž čele stojí předseda. Zákonodárnou moc tvoří dvoukomorový parlament a soudní moc realizuje čtyřčlanková soudní soustava a ústavní soud.²⁷

Vláda je vrcholným orgánem exekutivy. Skládá se z předsedy vlády, místopředsedy vlády a ministrů. Je odpovědná Poslanecké sněmovně, která jí vyslovuje důvěru.

Prezident je hlavou státu a reprezentuje stát v zahraničí. Jmenuje předsedu vlády a její ministry. Dále jmenuje soudce, guvernéra České národní banky (ČNB) a bankovní členy ČNB a prezidenta a viceprezidenty Nejvyššího kontrolního úřadu. Má právo vetovat zákony, vyhlašuje termíny voleb a uděluje amnestii.

Poslaneckou sněmovnu tvoří 200 poslanců²⁸ volených na čtyřleté období dle poměrného systému s pětiprocentní uzavírací klauzulí. Poslanecká sněmovna schvaluje zákony a vyslovuje vládě důvěru.

Senát tvoří 81 senátorů volených většinovým dvoukolovým systémem na období šesti let. Volby do senátu se konají každé dva roky a obměňuje se vždy jedna třetina senátu.

Politická strana je skupina lidí, kteří chtějí získat politickou moc. Přesněji tedy „*Politické strany jsou organizovaná a dobrovolná sdružení většího počtu osob, která se snaží vzájemnou konkurencí ve volbách získat politickou moc, převzít politickou odpovědnost a prosadit svoji politickou vůli. Demokratická politická strana však při snahách o dosažení těchto cílů respektuje určitá pravidla, ústavní vymezení, práva ostatních stran a užívá nikoliv násilných, ale přesvědčovacích postupů.*²⁹

Koalice je velmi často používané slovo při povolebních vyjednáváních o sestavení vlád České republiky. *Obecně platí, že pojem koalice označuje partnerství alespoň dvou hráčů, nejčastěji politických stran, které získaly zastoupení v parlamentu. Základním požadavkem racionality vytvoření takového vztahu-koalice je, že toto spojení musí, resp. by mělo svým členům zajistit potřebnou legislativní většinu nutnou pro prosazení návrhů zákonů připravených vládou. Nemusí se přitom jednat vždy a výlučně jen o vlády, které jsou výsledkem povolebního jednání mezi politickými stranami zastoupenými v parlamentu.*³⁰

²⁷ Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Politick%C3%BD_syst%C3%A9m_%C4%8Ceska [online]

²⁸ Poslanec/i jsou současně zástupci a reprezentanti lidu a jsou představiteli politických stran.

²⁹ ŠIMÍČEK, V. *Volby v demokracii*. s. 109

³⁰ ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. s.119

Koalice můžeme rozlišovat:

- a) minimální vítězná koalice (Minimal Winning coalition), „Vítězná“ koalice je každá koalice s absolutní většinou v parlamentu (více než 50% mandátů), „minimální“ vítězná koalice je taková, která nezahrne žádnou stranu, která není potřebná k vítězství.
- b) nadbytečně velké koalice (Surplus coalitions)
- c) vládu tvoří jen jedna strana, která má sama nadpoloviční většinu (Single party majority).
- d) menšinová vláda, každá vláda, která nemá podporu nadpoloviční většiny v parlamentu

7.2. Volební systém České republiky

Volební systém je konkrétní způsob, jakým se ve volbách určuje obsazení jednotlivých funkcí, jež jsou voleny na základě hlasů voličů. Zahrnuje jednak samotný způsob jakým volič volí (smí volit), jednak způsob přidělování volených funkcí kandidátům na základě voliči přidělených hlasů.³¹

V České republice probíhají volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu. Volí se také do krajských samospráv a do obecních zastupitelstev. Od roku 2013 je ve volbách volen i prezident České republiky.

7.2.1. Volby do Poslanecké sněmovny

Volby do Poslanecké sněmovny se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady poměrného zastoupení.³²

Česká republika je rozdělena na 14 volebních krajů jež jsou identické se samosprávnými kraji. Mandáty jsou rozdělovány politickým stranám, které překročí celostátní hranici 5% z celkového počtu odevzdaných hlasů. Pro koalice dvou stran je to nejméně 10% hlasů, pro koalici tří stran 15% hlasů a čtyř a více stran 20% hlasů.³³ Mandáty se přidělují jednodokolově v rámci jednotlivých volebních krajů za použití D'Hondtovi přepočítací formule. Novinkou od roku 2002 je tzv. preferenční hlasování.³⁴ To umožňuje voličům označit na kandidátní listině ty kandidáty zvolené strany, které upřednostňují. Zakroužkováním může volič označit čtyři kandidáty. Právo volit mají občané, kteří v den voleb dosáhli věku 18 let. Volební povinnost neexistuje. Pasivní volební právo, tedy možnost být volen do Poslanecké sněmovny, má každý občan České republiky, který má právo volit a dovršil věku 21 let.

³¹ Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Volebn%C3%AD_syst%C3%A9m [online]

³² Ústava České republiky, Hlava druhá, čl. 18

³³ Tzv. „aditivní kvórum“, které musí koalice získat ve volbách, aby se dostala do parlamentu. Ve volbách do roku 1998 stačilo koalici dvou stran 7%, trojčlenné koalici 9% a vícečlenné koalici 11%.

³⁴ novela zákona o volbách ve znění zákona č. 121/2002 Sb.

8. Vlády České republiky po roce 1989

Tato část bakalářské práce vyjmenuje dosavadní vlády České republiky. Budu se zde zabývat vládami samostatné České republiky tj. od roku 1993 po současnost.

Volební zákon používaný do roku 1998 byl založený na principu poměrného zastoupení. Volič měl jeden hlas, který odevzdal krajské kandidátní listině vybrané strany. Rozdělení poslaneckých mandátů probíhalo ve dvou skrutiniích, kterých se mohly zúčastnit pouze strany, jejichž volební výsledek v rámci celé republiky překročil volební klausuli 5% platných hlasů. V prvním skrutiniu byly mandáty rozděleny na úrovni osmi krajů pomocí Hagenbach – Bischoffovy formule.³⁵ Nevyužité hlasy stran se převedly do druhého skrutinia, které se konalo v jediném obvodu v rámci celé republiky. Opět s pomocí Hagenbach – Bischoffovy formule.

8.1. Vlády v letech 1992 - 2002

8.1.1. Vláda vzešlá z voleb 1992

1. 1. 1993 vzniká nový samostatný stát Česká republika. Zaniká Federální parlament a tuto úlohu přebírá Poslanecká sněmovna České republiky. Česká národní vláda (vzešlá z federálních voleb v roce 1992), jejímž premiérem je Václav Klaus, přebírá vládu nad samostatným státem. Tato vláda je koalici stran Občanské demokratické strany (ODS), Občanské demokratické aliance (ODA), Křesťansko – demokratická strana (KDS) a Křesťansko-demokratická unie – Česká strana lidová (KDU-ČSL). V parlamentu má 105 křesel. Tato vláda vládne řádně do voleb roku 1996, má většinovou podporu v Poslanecké sněmovně. Je to koalice pravého středu, kde jasně dominuje strana ODS.

Tab. 3: Stranické složení 1. vlády premiéra Klause instalované 4. 7. 1992

Strana	Počet a procento parlamentních křesel	Procent koaličních křesel	Počet a procento ministerských postů
ODS	66 (33%)	63%	10 (52,5%)
KDU-ČSL	15 (7,5%)	14%	4 (21%)
ODA	14 (7%)	13%	3 (16%)
KDS	10 (5%)	10%	2 (10,5%)
Celkem	105 (52,5%)	100%	19 (100%)

Zdroj: NOVÁK, M. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 316

³⁵ NOVÁK, M. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. s. 232

8.1.2. Volby do Poslanecké sněmovny 1996

V roce 1996 se konaly historicky první volby do Poslanecké sněmovny samostatné České republiky. Volby vyhrála ODS a předseda strany Václav Klaus se v povolebních vyjednáváních snažil dojednat koalici ODS + KDU-ČSL + ODA, přestože tato koalice má jen 99 mandátů v Poslanecké sněmovně. Byla to tudíž menšinová koalice, která byla tolerována Českou stranou sociálně demokratickou (ČSSD). Tato druhá vláda Václava Klause trvá jen do roku 1997, kdy její působení ukončil skandál se sponzorováním ODS a tzv. sarajevský atentát.³⁶ Dochází k rozštěpení strany ODS, kdy část jejích významných členů odchází a zakládá novou stranu Unie svobody (US).³⁷

Členy vlády byli např. Josef Lux, Jan Kalvoda, Josef Zieleniec, Jan Ruml, Pavel Tigrid

Tab. 4: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 31. 5. - 1. 6. 1996 - politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Volební strana	Platné hlasy celkem	Platné hlasy v %	Počet mandátů celkem
ČSSD	1 602 250	26,44	61
ODS	1 794 560	29,62	68
ODA	385 369	6,36	13
KDU-ČSL	489 349	8,08	18
KSČM³⁸	626 136	10,33	22
SPR-RSČ³⁹	485 072	8,01	18
Celkem	5 382 736	88,84	200

Zdroj: www.volby.cz + úprava a výpočet autora

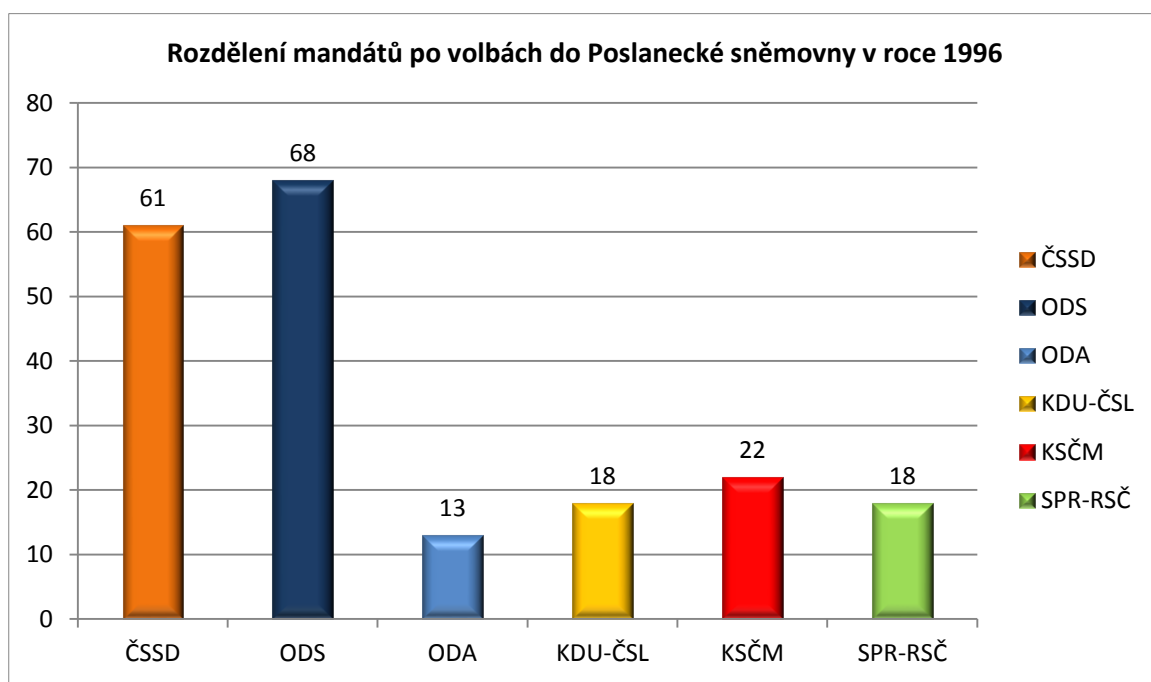
³⁶ Sarajevský atentát – V. Klaus na návštěvě válkou zničeného Sarajeva čelí výzvě k odstoupení z postu předsedy ODS. Žádají jej vlastní členové strany (místopředsedové ODS Pilip, Ruml), vlivem aféry s neprůhledným financováním strany ODS.

³⁷ Unie svobody vzniká z části dosavadní členské základny ODS, hlavní aktéři Ivan Pilip a Jan Ruml.

³⁸ Komunistická strana Čech a Moravy

³⁹ Sdružení pro republiku-Republikánská strana Československa

Graf 1: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1996

Zdroj: www.volby.cz – grafické znázornění autora

Těchto voleb se zúčastnilo celkem 76,41 % oprávněných voličů tj. 6 096 404 odevzdaných hlasů, z toho bylo 6 059 215 hlasů platných.

Strany zastoupené v Poslanecké sněmovně získaly celkem 5 382 736 platných hlasů. Z toho vyplývá, že 676 479 tj. 11,16% platných hlasů bylo dáno stranám, které nepřekročily 5% klauzuli pro vstup do Poslanecké sněmovny.

8.1.2.1. Polouřednická vláda 1997 – 1998

Na přelomu roku 1997 vzniká polouřednická vláda s premiérem – nestraníkem Josefem Tošovským (dosavadní guvernér České národní banky). Tato vláda je vytvořena jako přechodná vláda s cílem dovést zemi k předčasným volbám. Je podporována stranami KDÚ-ČSL + ODA a nově vzniklou Unií svobody.

Jejími členy byli např. Josef Lux, Jaroslav Šedivý, Martin Bursík, Michal Lobkowicz a Vlasta Parkanová.

8.1.3. Volby do Poslanecké sněmovny 1998

Volebním vítězem a jedinou vládní stranou je ČSSD s 32,3% hlasů. Premiérem se stává předseda ČSSD Miloš Zeman. Tato vláda nedisponovala většinou mandátů v Poslanecké sněmovně (celkově měla 74 poslanců). Byla to vláda jednobarevná, menšinová. Miloš Zeman se dohodl s předsedou ODS Václavem Klausem na tzv. opoziční smlouvě.⁴⁰

*Opoziční smlouva nepochybně zajistila vládní stabilitu, i když způsobem, který současně oslabil výhody stabilní vlády disponující dostatečnou většinou. Stabilita jednostranické vlády založená na podpoře opoziční strany nemohla být využita k provádění reformy ani k zřetelně vyprofilované vládní politice, což vedlo k znejasnění hranice mezi vládou a opozicí.*⁴¹

Díky opoziční smlouvě vznikla stabilní, ale nikoli akceschopná vláda. Její akceschopnost měla zlepšit série dodatků známá jako toleranční patent.⁴²

Mezi dvěma největšími stranami byla snaha o domluvu na změně volebního zákona ve prospěch velkých stran. Tato Volební reforma 2000 měla zabezpečit nadreprezentaci velkých politických stran (ODS, ČSSD). Tuto reformu volebního zákona zamítl Ústavní soud.⁴³

Členy vlády byli např. Vladimír Špidla, Jan Kavan, Pavel Rychecký, Pavel Dostál.

⁴⁰ Opoziční smlouva – smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice.

⁴¹ HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Záchrana státu?* s. 30

⁴² Toleranční patent – kromě procedurálních otázek řešil pětici dohod a otázku přijetí státního rozpočtu a jeho parametrů do budoucna, úpravou volebního systému, oslabením jeho poměrných účinků, spolupráci na přípravě vstupu Česka do Evropské unie nebo vyjmenoval další konkrétní kroky v důležitých sektorech politiky.

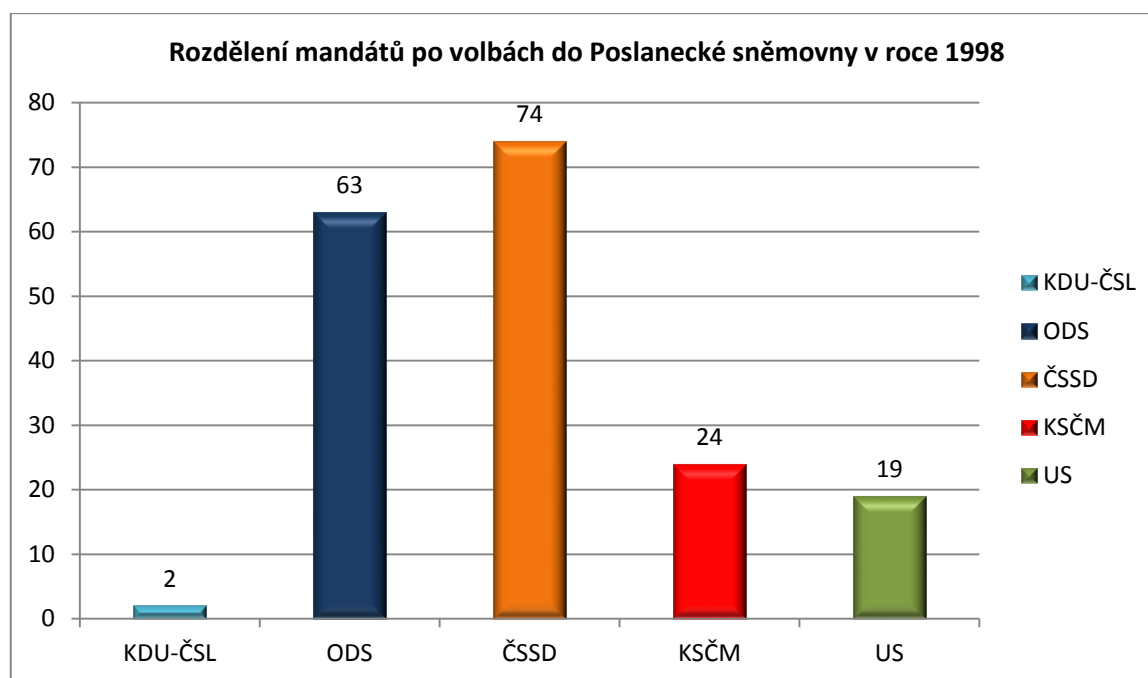
⁴³ Navrhovaná změna byla uzákoněna změnou zákona o volbách zákonem č. 204/2000 Sb. Prezident Václav Havel však nesouhlasil s posílením většinových prvků ve volebním systému a navrhl Ústavnímu soudu zrušení změn. Nálezem Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. pak byla většina podstatných změn volebního systému zrušena, neboť soud došel k názoru, že vzájemná kombinace většinových prvků ve svém výsledku narušuje ústavní příkaz poměrného zastoupení do Poslanecké sněmovny.

Tab. 5: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 19. 6. – 20. 6. 1998 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

KDU-ČSL	537 013	9	2
ODS	1 656 011	27,74	63
ČSSD	1 928 660	32,31	74
KSČM	658 550	11,03	24
US	513 596	8,6	19
Celkem	5 293 830	88,68	200

Zdroj: www.volby.cz + úpravy autora

Graf 2: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1998

Zdroj: www.volby.cz – grafické znázornění autora

Voleb se zúčastnilo celkem 74,3 % oprávněných voličů, tj. 5 994 844 odevzdaných hlasů, z toho 5 969 505 platných hlasů.

Strany zastoupené v Poslanecké sněmovně získaly celkem 5 293 830 platných hlasů. 675 675 hlasů, tj. 11,32 % bylo dáno stranám, které nepřekročily 5% klauzuli pro vstup do Poslanecké sněmovny.

8.1.4. Volby do Poslanecké sněmovny 2002

Volby roku 2002 se vyznačovaly velmi nízkou volební účastí. K volebním urnám přišlo pouze 58% oprávněných voličů. Poprvé měli také možnost volit na zastupitelských úřadech čeští občané žijící v zahraničí.

Z voleb vzešla koaliční vláda ČSSD + koalice (KDU-ČSL + US-DEU) s podporou 101 poslanců Poslanecké sněmovny. Předsedou vlády a současně předsedou ČSSD je Vladimír Špidla. V těchto volbách výrazně posílila Komunistická strana Čech a Moravy, díky disciplinovanosti svých voličů a již zmíněné nízké volební účasti.

V roce 2004 probíhají první volby do Evropského parlamentu. V těchto volbách ČSSD jako nejsilnější parlamentní a vládní strana propadá a Vladimír Špidla i vlivem rozkolu ve straně rezignuje na post předsedy vlády a předsedy strany.

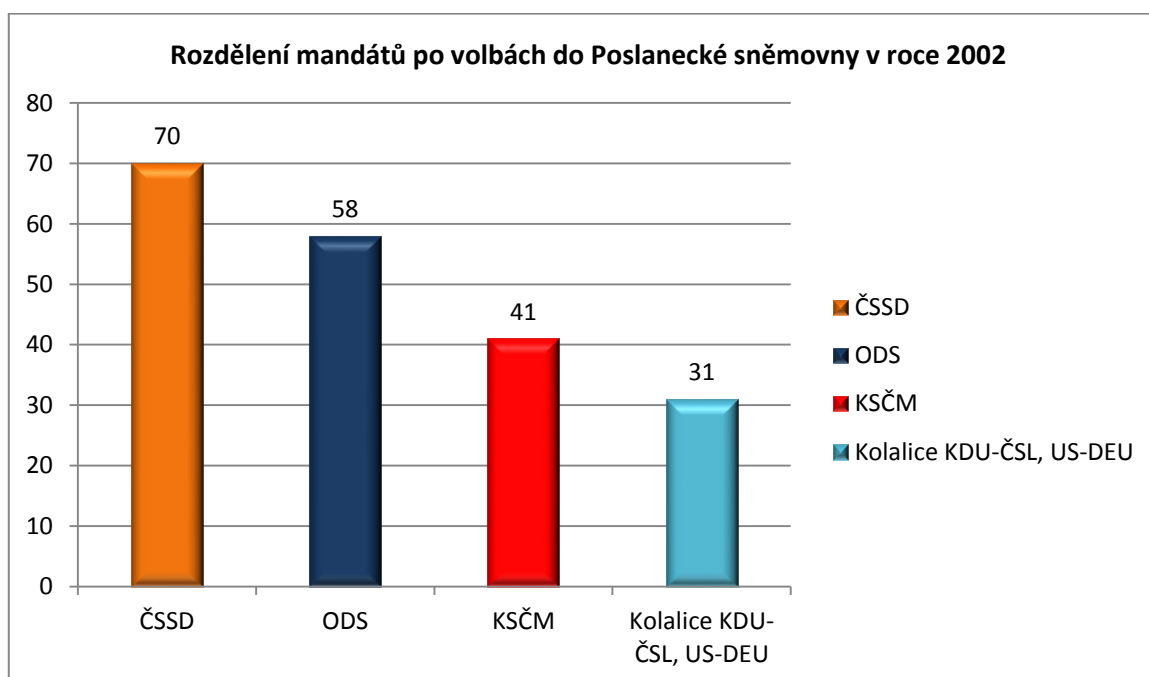
Členy vlády byli např. Stanislav Gross, Cyril Svoboda, Zdeněk Škromach a Petra Buzková.

Tab. 6: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 14. 6. - 15. 6. 2002 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Volební strana	Platné hlasy celkem	Platné hlasy v %	Počet mandátů celkem
ČSSD	1 440 279	30,2	70
ODS	1 166 975	24,47	58
KSČM	882 653	18,51	41
Koalice KDU-ČSL, US-DEU	680 671	14,27	31
Celkem	4 170 578	87,45	200

Zdroj: www.volby.cz + úpravy autora

Graf 3: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002

Zdroj: www.volby.cz – grafické znázornění autora

Voleb se zúčastnilo celkem 58 % oprávněných voličů, tj. 4 789 145 odevzdaných hlasů, z toho 4 768 006 platných hlasů.

Strany zastoupené v Poslanecké sněmovně získaly celkem 4 170 578 platných hlasů. 597 428 hlasů, tj. 12,55 % bylo dáno stranám, které nepřekročily 5% klauzuli pro vstup do Poslanecké sněmovny.

8.1.4.1. Vláda Stanislava Grosse 2004 – 2005

V srpnu 2004 střídá na postu premiéra a předsedy ČSSD Vladimíra Špidlu Stanislav Gross. Stanislav Gross se stává nejmladším ministerským předsedou, v té době mu je 34 let. Obnovuje koalici ČSSD, KDU-ČSL a UD-DEU. Tato vláda ovšem netrvá příliš dlouho. Premiér Gross není schopen vysvětlit původ peněz, za které pořídil koupi svého bytu.⁴⁴ Sílí kritika ze strany ODS, k níž se přidává i vládní KDU-ČSL a její ministři podávají demisi. Předseda Vlády Stanislav Gross rezignuje.

Členy této devět měsíců trvající vlády byli např. Zdeněk Škromach, Martin Jahn, František Bublan, Bohuslav Sobotka.

⁴⁴ Na konci ledna 2005 deník Mladá fronta DNES zkritizoval Grosse za nejasný zdroj financování jeho bytu v Praze za 4,2 mil. Kč. Stanislav Gross vysvětluje, že získal tyto peníze údajnou půjčkou od svého invalidního strýce Františka Vika. Jak se později ukazuje jeho strýc nemohl tolik peněz dát dohromady. Bylo víceméně jasné, že původ peněz pocházel z velmi nejasných zdrojů.

8.1.4.2. Vláda Jiřího Paroubka 2005 – 2006

Prezident Václav Klaus pověřuje sestavením vlády dosavadního ministra pro místní rozvoj Jiřího Paroubka. Jiří Paroubek opět obnovuje koalici ČSSD, KDU-ČSL a UD-DEU. Tato vláda poprvé v Poslanecké sněmovně spolupracuje i s KSČM. Její funkční období trvá až do řádných voleb v roce 2006

Politický styl Jiřího Paroubka se vyznačoval potlačováním vnitrostranické opozice a agresivní rétorikou namířenou zejména proti ODS. Byla zde patrná velmi silná snaha o sblížení stran ČSSD a KSČM.

Složení kabinetu bylo velmi podobné vládě Stanislava Grosse.

8.1.5. Volby do Poslanecké sněmovny 2006

Po těchto volbách se dostává do parlamentu nová politická strana – Strana zelených (SZ). Občanská demokratická strana vyhrává volby, avšak rozložení sil v poslanecké sněmovně je na pravici (ODS + KDU-ČSL + SZ) 100 mandátů, tak na levici (ČSSD + KSČM) 100 mandátů. Patová situace – není v silách levice tak pravice sestavit jasnou, stabilní vládu. ČSSD fakticky prohrála volby a její předseda Jiří Paroubek neunesl prohru. Obvinil novináře ze stranění ODS a špinění ČSSD. Objevuje se snaha o vytvoření velké koalice ODS a ČSSD. Občanská demokratická strana však nemá zájem.

Po náročných a komplikovaných jednáních nakonec předstupuje před Poslaneckou sněmovnu předseda ODS Mirek Topolánek a žádá o důvěru pro svou menšinovou vládu doplněnou o nestranné odborníky. Tato vláda důvěru nezískala. Má podporu pouze 81 poslanců.

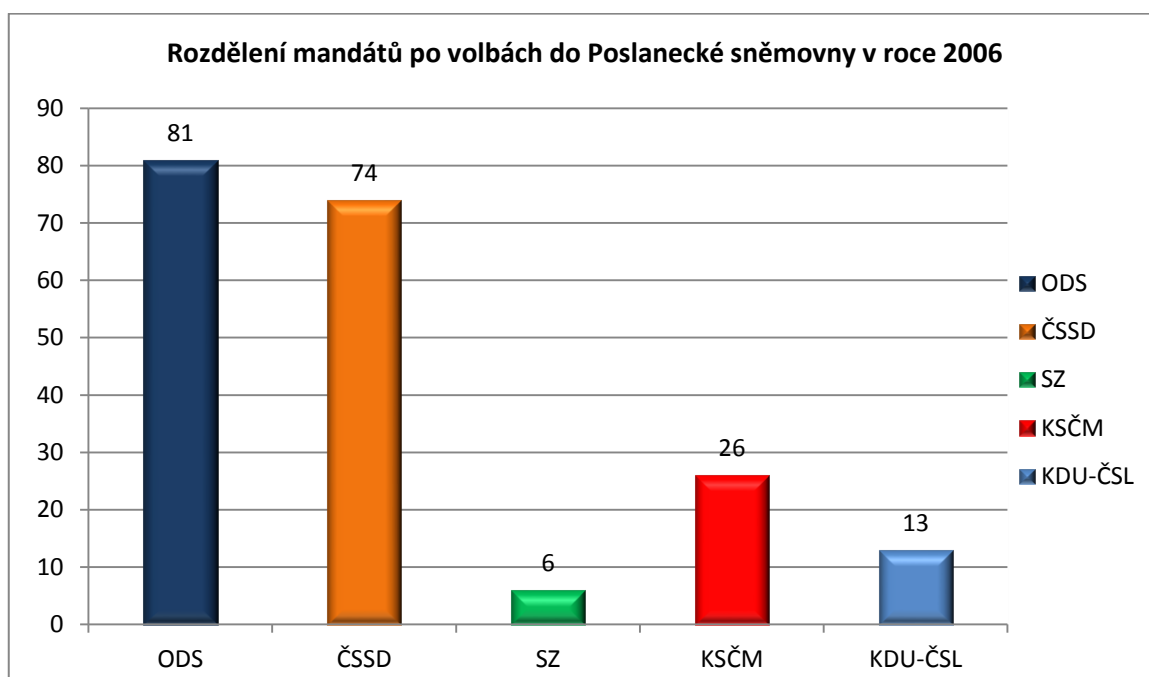
Členy vlády byli např. Petr Nečas, Ivan Langer, Vlastimil Tlustý a Tomáš Julínek.

Tab. 7: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 2. 6. - 3. 6. 2006 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Volební strana	Platné hlasy celkem	Platné hlasy v %	Počet mandátů celkem
ODS	1 892 475	35,38	81
ČSSD	1 728 827	32,32	74
SZ	336 487	6,29	6
KSČM	685 328	12,81	26
KDU-ČSL	386 706	7,22	13
Celkem	5 029 823	94,02	200

Zdroj: www.volby.cz + úpravy autora

Graf 4: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006

Zdroj: www.volby.cz – grafické znázornění autora

Voleb se zúčastnilo celkem 64,47 % oprávněných voličů, tj. 5 368 495 odevzdaných hlasů, z toho 5 348 976 platných hlasů.

Strany zastoupené v Poslanecké sněmovně získaly celkem 5 029 823 platných hlasů. 319 153 hlasů, tj. 5,98 % bylo dáno stranám, které nepřekročily 5% klauzuli pro vstup do Poslanecké sněmovny.

8.1.5.1. Vláda Mirka Topolánka II. 2007 – 2009

Po prvním neúspěchu jmenoval prezident Václav Klaus opět premiérem Mirka Topolánka. Vzniká menšinová koaliční vláda (ODS + KDÚ-ČSL + SZ) opírající se o hlasy 100 poslanců. Vznik tohoto kabinetu umožnili tzv. přeběhlíci poslanci Miloš Melčák a Michal Pohanka.⁴⁵

I tuto vládu postihují konflikty uvnitř jednotlivých stran, silné neshody jsou jak ve Straně zelených, tak i v KDU-ČSL. Strany se štěpí na frakce. Velký vliv na tuto vládu má korupční aféra předsedy KDU-ČSL Jiřího Čunka.⁴⁶

⁴⁵ Poslanci M. Melčák a M. Pohanka zvoleni za ČSSD, opouští stranu a podporují vládu M. Topolánka II.

⁴⁶ Poslanec J. Čunek obviněn v úplatkářské aféře + obviněn z neoprávněného pobírání sociálních dávek v devadesátých letech.

V průběhu předsednictví České republiky v Radě Evropské unie je vládě vyslovena nedůvěra. Opozice v čele s Jiřím Paroubkem prohlubuje spory mezi hlavními aktéry české politiky.

Členy této vlády byli např. Petr Nečas, Miroslav Kalousek, Karel Schwarzenberg a Martin Bursík.

8.1.5.2. Vláda Jana Fischera 2009 - 2010

Po vyslovení nedůvěry druhé vládě Mirka Topolánka a složení demise vlády do rukou prezidenta panuje mezi hlavními aktéry české politiky shoda na vytvoření poloúřednické vlády, která má za cíl dokončit předsednictví v Radě Evropské unie a dovést zemi k předčasným volbám.⁴⁷ Předsedou vlády se stává dosavadní ředitel Českého statistického úřadu Jan Fischer. Kabinet je tvořen převážně nestraníky.

Členy této vlády byli např. Eduard Janota, Jan Kohout, Martin Pecina, Martin Barták.

8.1.6. Volby do Poslanecké sněmovny 2010

28. a 29. 5. 2010 se konaly volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu české republiky. O hlasy voličů se v těchto volbách ucházely dvě nově zformované politické strany s celostátní působností. Byly to strana Věci veřejné (VV)⁴⁸ TOP 09.⁴⁹

Volby roku 2010 vyhrává strana ČSSD, která získává 22,08% hlasů.⁵⁰ Druhá je strana ODS se ziskem 20,22 % hlasů. Do Poslanecké sněmovny se dále dostávají strany KSČM, TOP 09 a VV. Ještě v den voleb rezignoval na post předsedy ČSSD Jiří Paroubek. Prezident Václav Klaus pověřuje sestavením vlády předsedu ODS Petra Nečase. Vzniká pravostředová vláda za účasti ODS, TOP 09 a VV s jasnou většinou mandátů v Poslanecké sněmovně (118 mandátů). Předsedou vlády je Petr Nečas.

Tato vláda s jasně viditelnou podporou 118 poslanců je brána jako stabilní a akceschopná, ovšem jak se později ukazuje, ztrácí stabilní většinu a podporu v Poslanecké sněmovně vlivem afér a rozkolů uvnitř vládnoucích stran.⁵¹

Část poslanců Věci veřejných opouští stranu a zakládá stranu novou vystupující pod názvem LIDEM v čele s Karolinou Peak. Věci veřejné tímto opouští vládu a nahrazuje je strana LIDEM. Pokračuje tedy koalice (ve složení ODS, TOP 09, LIDEM), ovšem s podporou pouze 98 poslanců. Vládu při hlasování podporují nezařazení poslanci. Členy vlády jsou např. Karel Schwarzenberg, Miroslav Kalousek, Leoš Heger.

⁴⁷ Předčasné volby se nekonaly – vláda Jana Fischera dovedla zemi k řádným volbám 2010

⁴⁸ VV – pragmatická a velmi populistická formace v čele s předsedou strany novinářem Radek Johnem

⁴⁹ TOP 09 vznikla zformováním skupiny kolem Miroslava Kalouska a odtržením od KDU-ČSL. Předsedou strany je zvolen Karel Schwarzenberg.

⁵⁰ Ve srovnání s předvolebními průzkumy ztratila více jak 10% hlasů.

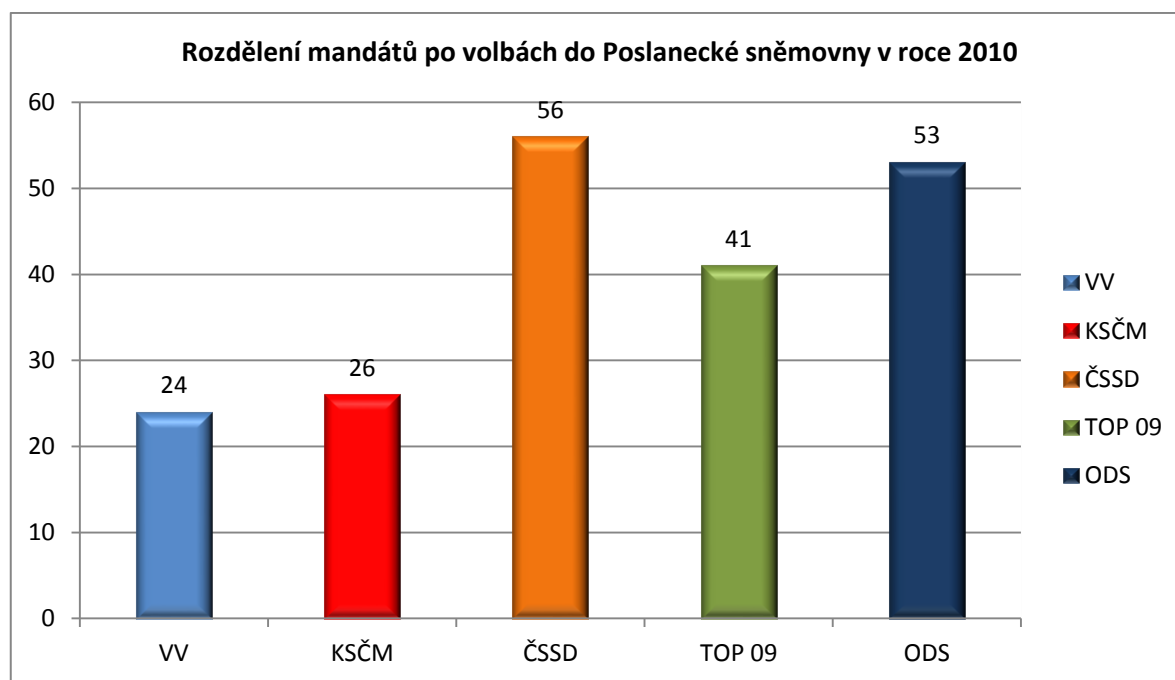
⁵¹ VV se štěpí vlivem aféry s odposlechy svých poslanců a „korupčními půjčkami“

Tab. 8: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 28. 5. – 29. 5. 2010 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Volební strana	Platné hlasy celkem	Platné hlasy v %	Počet mandátů celkem
VV	569 127	10,88	24
KSČM	589 765	11,27	26
ČSSD	1 155 267	22,08	56
TOP 09	873 833	16,70	41
ODS	1 057 792	20,22	53
Celkem	4 245 784	81,15	200

Zdroj: www.volby.cz + úpravy autora

Graf 5: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010

Zdroj: www.volby.cz – grafické znázornění autora

Voleb se zúčastnilo celkem 62,60 % oprávněných voličů, tj. 5 263 822 odevzdaných hlasů, z toho 5 230 859 platných hlasů.

Strany zastoupené v Poslanecké sněmovně získaly celkem 4 245 784 platných hlasů. 985 075 hlasů, tj. 18,85 % bylo dáno stranám, které nepřekročily 5% klauzuli pro vstup do PS

9. Zhodnocení vlád České republiky po roce 1992

Za dobu dvaceti let se v České republice vystřídalo zatím jedenáct vládních kabinetů, včetně toho stávajícího, vedených devíti předsedy.⁵²

Průměrná životnost českého kabinetu byla zatím necelých 23 měsíců, tedy necelé dva roky. Pouze dvě vlády dokončily celé volební období. Byla to první vláda Václava Klause a vláda Miloše Zemana. Dvakrát bylo volební období poslanecké sněmovny ukončeno předčasně a dvakrát se připravovaly předčasné volby. Nakonec se uskutečnily jen jednou.

Ani jednu vládu posledních dvaceti let nemůžeme označit za nadstandardně akceschopnou. Většina vlád České republiky měla koaliční složení a vztahy mezi stranami nebyly vždy idylické. Každá ze stran v koaliční vládě vždy sledovala především vlastní zájmy. Velký dopad na fungování kabinetů v uplynulých dvaceti letech měly různé aféry a skandály ať jednotlivých poslanců, tak ministrů, či dokonce předsedů vlád. Dalším velkým vlivem byla značná roztržičnost uvnitř samotných politických stran, kdy zájmy jednotlivců převažovaly nad zájmy strany. Nad morálním přístupem politických elit byla nadřazena moc a korupce.

Stabilitě a akceschopnosti nepřidala u vlád ani solidní většina mandátů v poslanecké sněmovně, či opoziční smlouva vlády Miloše Zemana. Byla sice stabilní, ne však akceschopná.

9.1. Politická kultura v zemi

Politická kultura má velký vliv na chování poslanců v politickém prostředí. V českém politickém systému má již své jasně definované místo korupce. Je to všudypřítomný fenomén. Jednotlivci jsou ochotni pro své vlastní zájmy, či zájmy svých přátel, známých a kamarádů udělat prakticky cokoli. Mnozí jsou ochotni pro své cíle opustit jasné politické směřování a cíle své strany a upřednostnit své obohacení, vliv a moc. Boj o moc, peníze, fondy, jednotlivé zakázky, to vše je součástí českého politického prostředí. Často se nejedná pouze o soupeření mezi jednotlivými stranami, ale i o soupeření mezi jednotlivými poslanci téže strany. V posledních letech se situace v tomto směru „přiosťuje“ – např. odposlechy jednotlivých poslanců.

Čeští politici, nebo politici obecně, by měli svým vystupování dávat morální příklady svým voličům a zastupovat a hájit zájmy voličů. Svoji každodenní prací se zasadit o lepší směřování našeho státu, snažit se zlepšit a pozvednout českou kulturu a prostředí. Oni byli zvoleni, byla jim dána důvěra celé společnosti. Pokud se nezlepší politická kultura a společnost jako taková, pravděpodobně se nezlepší ani stabilita a akceschopnost našich vlád.

⁵² HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Záchrana státu?* s. 27

Tab. 9: Vlády v České republice od roku 1992

Vládní období	Předseda vlády	Stranické složení vlády	Podpora v PS (počet poslanců vládních stran při vzniku vlády)	Typ vlády
červenec 1992 – červenec 1996	Václav Klaus (I., ODS)	ODS, KDU-ČSL, ODA, KDS	105	Minimální vítězná koalice ⁵³
červenec 1996 – leden 1998	Václav Klaus (II., ODS)	ODS, KDU-ČSL, ODA	99	Menšinová koalice
leden 1998 – červenec 1998	Josef Tošovský (nestraní)	KDÚ-ČSL, US, ODA, nestraníci	61	Polopolitická vláda
červenec 1998 – červenec 2002	Miloš Zeman (ČSSD)	ČSSD	74	Jednobarevná menšinová vláda
červenec 2002 – srpen 2004	Vladimír Špidla (ČSSD)	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	101	Minimální vítězná koalice
srpen 2004 – duben 2005	Stanislav Gross (ČSSD)	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	101	Minimální vítězná koalice
duben 2005 – srpen 2006	Jiří Paroubek (ČSSD)	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	101	Minimální vítězná koalice
září 2006 – leden 2007	Mirek Topolánek (I., ODS)	ODS	81	Menšinová vláda (nezískala důvěru)
leden 2007 – květen 2009	Mirek Topolánek (II., ODS)	ODS, KDU-ČSL, SZ	100	Menšinová koalice ⁵⁴
duben 2009 – červenec 2010	Jan Fischer (nestraní)	-	-	Úřednická vláda
od července 2010	Petr Nečas (ODS)	ODS, TOP 09, VV ⁵⁵	118	Minimální vítězná koalice

Zdroj: HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Záchrana státu?* s. 28

⁵³ Vláda, která je nejmenší koalici nutnou k většině v parlamentu, tj. není v ní žádná „nadbytečná strana“

⁵⁴ Status této vlády nemusí být vnímán jako jednoznačně menšinový, protože měla přesnou polovinu (100 z 200) poslanců

⁵⁵ V současné době stranu VV nahradila strana LIDEM

10. Politické strany České republiky a jejich názor na současný volební systém

V této části bakalářské práce jsem dal prostor pro vyjádření a názor jednotlivých politických stran řádně zvolených do parlamentu České republiky ve volbách v roce 2010.

Oslovil jsem Občanskou demokratickou stranu, Českou stranu sociálně demokratickou, TOP 09, Komunistickou stranu Čech a Moravy a Věci veřejné. Těmto pěti stranám jsem položil otázku:

Jaký názor zastává vaše strana na současný volební systém České republiky, případně jeho reformu?

Pouze dvě z těchto politických stran odpověděly.

KSČM odpověděla takto:

Komunistická strana Čech a Moravy je zastánkyní poměrného volebního systému, který je v současnosti uplatňován ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, místních zastupitelstev, zastupitelstev krajů aj.. poměrný systém nedeformuje volební výsledky, takže i menšinové názory dostanou svůj prostor v zastupitelském orgánu, což je pro KSČM důležité.⁵⁶

Věci veřejné odpověděly následovně:

Věci veřejné citlivě vnímají podněty veřejnosti s cílem napravit základní problémy české společnosti. Náprava stávajícího stavu není možná bez důkladné a odpovědně provedené změny některých podstatných náležitostí ústavního, politického a ekonomického systému České republiky. Z těchto důvodů se Věci veřejné přiklání k několika návrhům z řad veřejnosti a renomovaných odborníků, zejména k návrhu ústavy Ing. Pavla Kohouta a k návrhům na reformu justice spolku Šalamoun.

- *Navrhujeme snížit počet poslanců na 101*
- *Změna volebního systému do poslanecké sněmovny na přímý jednokolový systém*
- *Kandidaturu do poslanecké sněmovny a senátu může vyhlásit kdokoliv sám za sebe.*
- *Imunita zákonodárců bude omezena pouze na činnost a debatu v parlamentu.*
- *Žádný poslanec ani senátor nesmí po dobu svého mandátu vykonávat jakýkoliv další veřejný úřad či pobírat jakékoliv hmotné požitky z jiné veřejné funkce vyplývající.*

⁵⁶ ZACHARIÁŠ, F. oddělení pro komunální a regionální politiku a volby UV KSČM

- *Moc Poslanecké sněmovny je třeba vyvážit Senátem, jehož volební systém je rovněž většinový, ale funguje na základě jiného principu.*
 - *Předseda Senátu vykonává úřad prezidenta republiky, pokud řádně zvolený prezident jej nemůže z různých důvodů zastávat.*
- *Moc parlamentní většiny je nutno omezit důsledným rozdělením moci výkonné, zákonodárné a soudní přičemž tyto složky musí fungovat na sobě navzájem nezávisle.*
- *Konec křehkých koalicí a kompetenčních sporů. Prezident je volen v přímé dvoukolové volbě na čtyřleté období a vykonává zároveň funkci předsedy vlády.*
 - *Má pravomoc jmenovat členy vlády a odvolávat je. Vláda nemusí žádat o důvěru parlament.*
 - *Člen vlády nesmí být poslancem či senátorem a nesmí vykonávat jakoukoliv další veřejnou placenou funkci.*
 - *Moc prezidenta bude vyvážena přesunem některých pravomocí na předsedu Senátu.*
- *Bude prohloubena osobní odpovědnost politiků, včetně možnosti jejich odvolání lidovým hlasováním.*
- *V ekonomické oblasti je nutné nastavit pevné příjmové limity pro veřejné rozpočty, aby nedošlo k devastaci produktivních základů ekonomiky. Ze stejného důvodu je třeba ústavně nastavit jasné výdajové limity. Lze přerozdělovat jen to, co bylo opravdu vyděláno.*

Návrh spolku Šalamoun obsahuje zejména zřízení nového nezávislého orgánu na kontrolu soudní moci pod názvem Generální inspekce justice (dále GIJ), která zefektivní kontrolu soudů.

Věci veřejné po rozsáhlé a odborné diskuzi výše zmíněné návrhy přejímají do svého programu a dále je rozpracovávají a doplňují zejména v oblasti rozšíření přímé demokracie a prohloubení osobní odpovědnosti všech představitelů státní moci.

Domníváme se, že hlubší a déleodobější reforma společnosti není možná bez zásadního zvýšení přímé participace veřejnosti na politickém dění. Proto navrhujeme následující body:

- *Bude zajištěna odvolatelnost zastupitelů a ostatních volených funkcionářů včetně poslanců, senátorů, obecních a krajských zastupitelů. Politik bude moci být odvolán referendem v okrsku, kde byl zvolen, pokud za jeho odvolání hlasuje více voličů, než byl zvolen. Iniciativu na vyvolání lidového referenda o odvolání (recall) musí podepsat více než 10% oprávněných voličů daného okrsku a smí být konáno pouze jednou za 12 měsíců. Za odvolaného zastupitele nastupuje kandidát, který ve volbách dosáhl dalšího nejvyššího počtu hlasů.*
- *Významnou součástí zákonodárné moci se stane legislativní referendum a možnost veřejnosti navrhnout úpravy přijímaných norem. Zákony budou po vzoru Švýcarska přijímány v následujících třech až čtyřech krocích:*

1. *První návrh zákona bude připraven odborníky na ministerstvech, vládě či ve sněmovně. Podnět bude moci dát prezident (vláda), poslanec obou komor parlamentu, krajské zastupitelstvo a iniciativa 100 000 občanů.*
 2. *Odborně připravený návrh zákona bude předložen veřejnosti ve formalizovaném typu ankety v elektronické podobě. V této fázi se politické strany, nevládní či neziskové organizace a sdružení občanské společnosti budou moci vyjádřit k návrhu a případně předložit změny.*
 3. *Výsledek bude předložen specializované parlamentní komisi obou komor parlamentu, podrobně projednán a nakonec přijímán v jednotlivých čteních na veřejných zasedáních obou komor parlamentu.*
 4. *Voliči budou mít při přijímání zákonů právo veta. Pokud bude někdo v iniciativním procesu schopen získat 80 000 podpisů právoplatných voličů na formuláři k vyvolání referenda a to do tří měsíců (100 dní) od přijetí zákona, musí se legislativní referendum o tomto zákonu vyhlásit. Zákon nenabude právní moci, pokud se proti němu vyjádří v referendu většina hlasujících voličů.*
- *Změna ústavy bude moci být nadále provedena pouze tehdy, pokud s tím bude souhlasit většina voličů v tzv. mandatorním ústavním referendu. To zabezpečí ochranu demokracie před možností změny ústavy v případě, kdy ovládne zákonodárny sbor nedemokratická skupina zastupitelů. Současně bude moci veřejnost sama iniciovat vyvolání ústavního referenda a navrhnout změnu ústavy pokud se k návrhu připojí více než 100 000 oprávněných voličů. Souhlas se změnou ústavy by měl být v referendu nadpoloviční většinou z minimálně poloviny registrovaných voličů. Výše uvedené platí i pro přijímání mezinárodních smluv, které by do ústavy přímo zasahovaly.*
 - *Prezident a tedy i vláda budou moci být odvoláni referendem (recall). Referendum o odvolání prezidenta lze konat nejdříve po uplynutí 18 měsíců jeho funkčního období a lze opakovat až po uplynutí dalších 12 měsíců od konání neúspěšného referenda. Referendum o odvolání prezidenta může vyvolat iniciativa občanů o min. počtu 10% registrovaných voličů, poslanecká sněmovna anebo senát. Referendum je úspěšné, pokud se pro odvolání prezidenta vysloví více voličů, než počet hlasů, kterými byl původně zvolen. Pokud je prezident odvolán, vláda funguje v demisi do prezidentských voleb, které se musí konat během dalších 30 dní.*
 - *Výkonná moc bude muset respektovat názor občanů vyjádřený v referendu. Referendum se musí vyhlásit, pokud k jeho vyvolání bude předložena petice o min. počtu 2% oprávněných voličů. Soulad otázky s ústavou před vyhlášením referenda posoudí ústavní soud. Referendum je závazné, pokud je schváleno kvalifikovanou většinou. Referendum o stejné otázce se smí opakovat až po uplynutí 5 let.*

- *Významným prvkem zvýšení odpovědnosti veřejných funkcionářů je i jejich přímá volba. Přímo voleni budou též starostové obcí, krajsí hejtmani a představitelé významných státních úřadů jako je policejní prezident, vrchní státní zástupce apod. Dle pravidla lid povolá a lid odvolá, všichni přímo volení funkcionáři podléhají možnosti odvolání v referendu za obdobných pravidel jako odvolání prezidenta.*
- *Návrh strany Věci veřejné na zásadní implementaci prvků přímé demokracie do politického systému České republiky se neobejde bez zefektivnění samotné voličské participace. Princip rozsáhlé implementace přímé demokracie do všech oblastí politického života, tak jak jej navrhuje Věci veřejné, nebude možný bez použití nejmodernějších forem komunikace. Veškeré hlasování bude probíhat technikou internetového hlasování. Každý občan bude vybaven elektronickým občanským průkazem (e-ID) ve formě čipové karty (smartcard) a na čipu bude mít uložen digitální certifikát, který mu umožní bezpečné a anonymní vyjádření svého názoru. Volič si bude moci též po skončení hlasování prověřit anonymně započtení svého hlasu na seznamu, který bude následně zveřejněn na volebním serveru, což znemožní jakoukoliv nezákonnou manipulaci s hlasy. Tento systém bude využíván pro hlasování nejen na celostátní úrovni, ale zpřístupněn i na úrovních krajských a obecních. Znevýhodnění občané (invalidé, v domově důchodců, sociálně slabí bez internetu či počítače) budou mít k dispozici volební terminály (kiosky či počítače s možností internetové volby) na každém obecním úřadě či ve veřejných institucích jako jsou knihovny, vybrané úřady, domovy důchodců, školy apod. Sociální pracovníci budou mít k dispozici přenosné volební počítače pro osoby bez možnosti pohybu.*
- *V oblasti soudní moci je nutné prohloubit odpovědnost soudců samotných. Proto navrhuje omezit funkční období soudců na 10 let.⁵⁷*

Zbývající oslovené politické strany se i přes opakovanou žádost k tématu nevyjádřily a ani na oficiálních webových stránkách těchto stran není jejich názor na tuto problematiku jasně zveřejněn.

⁵⁷ SLAVÍKOVÁ, P. tisková mluvčí strany Věci veřejné

11. Názor současného prezidenta na volební systém České republiky

V lednu roku 2013 byl poprvé v historii České republiky zvolen prezident v přímé volbě občany České republiky. Prezidentem České republiky se stal Miloš Zeman.

Hned při své první návštěvě Senátu nastínil přání změny volebního systému v Česku. Chtěl by rozšířit počet volebních krajů a snížit procento preferenčních hlasů potřebných k tomu, aby se zakroužkovaní kandidáti dostali do Sněmovny.

„Jsem přesvědčen o tom, že by v zájmu větší participace občanů na politickém systému prospělo, kdyby se současné preferenční procento snížilo z pěti na tři procenta.“

Dalším jeho bodem je zvýšení počtu volebních krajů. Řekl, že současný systém je podle něj „podvod na voličích“, protože ti jsou nuceni vybírat si z kandidátů, které nikdy neviděli. Podle Miloše Zemana by se jednalo o zvýšení počtu volebních krajů na 35.

Posledním, třetím bodem návrhu je tzv. panašování⁵⁸ což znamená, že volič může dát hlas kandidátovi jedné strany, nebo může vybírat v jedné volbě osobnosti napříč politickým spektrem.

⁵⁸ Panašování – již nyní se používá v komunálních volbách České republiky.

12. Závěr

Česká republika je parlamentní demokracie založená na silné roli politických stran. Tyto strany představují převodové páky mezi zákonodárnou mocí a mocí exekutivní, tedy zejména vládou. Ať se nám to líbí nebo ne, úřednický či polopolitický kabinet tuto vazbu narušuje. Zároveň nedisponuje jasnou politickou orientací, plynoucí v českém případě vesměs z koaliční dohody, která umožňuje řešit politicky významné problémy. Nepolitické kabinetů bývají tematicky i časově omezené a soustřeďují se spíše na politicko-administrativní provoz, než na skutečné vládnutí.

Proto jsem se v této práci zamyslel nad vytvářením a fungování českých vlád, nad jejich funkcemi v demokratických politických systémech a také nad příčinami toho, proč je stabilita a akceschopnost českých kabinetů za posledních dvacet let tak nízká a průměrná doba vládnutí jen 23 měsíců.

Česká republika by měla zvolit takový volební systém, který by jí pomáhal vnitřní problémy zmírňovat a to nejen v průběhu každých jednotlivých voleb zvláště, ale především z dlouhodobějšího hlediska. To znamená, aby systém přiměl politické strany k takovému chování, které by usnadnilo utváření většinových stejnorodých koalic nebo alespoň poměrně funkčních menšinových kabinetů⁵⁹. Český politický systém má totiž vážné problémy. Mezi tyto problémy můžeme zařadit nízký koaliční potenciál českých politických stran, programovou vyprázdněnost a nevěrohodnost v očích voličů.

Zvláštním problémem na české politické scéně se jeví strana KSČM. Je to antisystémová strana, která stěžuje fungování českého politického systému⁶⁰. Tato strana je od listopadu 1989 permanentně parlamentní stranou, neboť má svoji stálou voličskou základnu, která se pohybuje v rozmezí 10 – 15% hlasů (v závislosti na volební účasti). Komunistická strana Čech a Moravy se nedokázala jasně odstříhnout a distancovat od minulosti (tzn. komunistický režim před rokem 1989). Komunisté v řadě projevů a stranických postojů zůstávají tvrdě komunistickou, antisystémovou stranou, která odmítá současný demokratický systém. Podle KSČM dává tento systém svobodu a demokracii jen bohatým, zato však přináší růst zločinnosti, korupce a porušování občanských a sociálních práv. Navíc se KSČM nikdy neomluvila za zločiny své přímé předchůdkyně. Ostře vystupuje proti členství v NATO⁶¹ a Evropské unii. Na polistopadové politické scéně zatím nenašla partnera, který by s ní našel společnou řeč k vládnutí v České republice. Nejsmutnější je ovšem ta skutečnost, že obliba této strany, vlivem nespokojenosti občanů se stavem politiky v České republice, pozvolna roste, místo toho, aby klesala.

Současný stav české politiky je občany a voliči vnímán ve velmi špatném světle. Tato situace ovšem nenastala ze dne na den, ale začala se vyvíjet již v dobách prvních

⁵⁹ Přesně toto umí např. francouzský dvoukolový OTEVŘENÝ systém při volbách do dolní sněmovny - Národní shromáždění. Nutí strany k tomu, aby již před volbami uzavíraly volební koalice.

⁶⁰ Téměř v každém parlamentu kontinentální Evropy najdeme nějakou nesystémovou stranu, buď na pravici (krajní pravice - neonáckové) anebo na levici (komunisté).

⁶¹NATO - Severoatlantická aliance je euroatlantický mezinárodní vojenský pakt. Byl založen 4. dubna 1949 podpisem Severoatlantické smlouvy. Aliance sídlí v Bruselu v Belgii.

privatizací a počátku rozkrádání Českého státu. Vytunelování podniků a firem, které fungovaly, vyráběly, prodávaly a hlavně zaměstnávaly české občany. Dalšími znaky očernění politiky se staly neprůhledné financování politických stran s tajemnými sponzory, dosazování spřízněných osob na vlivná místa ve státních úřadech, státních podnicích či do různých dozorčích rad, rozdávání „trafik“ za podporu zákonů, norem a vyhlášek. Nemůžeme opomenout bezpočet korupčních afér napříč všemi politickými stranami, snad vyjma KSČM. Co je ovšem pro voliče nejhorší je fakt, že většina politiků postižených korupčními aférami, z nich vyšla s čistým štítem, bez jakéhokoli trestu a nadále pokračuje ve své politické funkci.

Rozhádanost politických stran, vytváření jednotlivých frakcí uvnitř stran oslabuje tyto strany a nedává voliči jasný vzkaz, že politická strana je tu pro voliče a pro to, aby pracovala pro rozvoj státu.

Je proto potřeba, aby se politické strany zamyslely samy nad sebou, aby daly voliči jasně najevo, že jsou tu pro něj a že budou prosazovat a pracovat na takovém programu, o který je voliči žádají. Jejich volební programy nebudou vyprázdněné a povrchní a nebudou změněny po vstupu strany do Poslanecké sněmovny.

Svůj závěr bakalářské práce bych shrnul do několika bodů, o kterých si myslím, že by pomohly českým vládám ke stabilitě a akceschopnosti.

a) Motivovat nebo přinutit politické strany k uzavírání předvolebních koalic resp. přátelských formací, které budou hledat shodu⁶² již před volbami do PS a budou se vzájemně podporovat. Volič bude mít možnost zvolit levicovou či pravicovou koalici s jasným programem. Jednotlivé strany musí vybírat mezi kandidáty na poslance jasné osobnosti, které zaručí morální hodnoty a odpovědnost vůči voličům. Nebudou prosazovat své vlastní zájmy nad zájmy svých voličů. Jasně fungujícím by mohl být i systém určitého bonusu pro vítěznou koalici. Tento bonus by zajišťoval vítěznou koalici nadpoloviční většinu v PS⁶³.

b) Snížení počtu poslanců na lichý počet tzn. např. 199 poslanců v Poslanecké sněmovně.

c) Změna politického prostředí a kultury nastavením jasných pravidel a mantinelů pro chování politických stran-potažmo jejich členů od obecní až po celorepublikovou úroveň. Musí být zaručena netolerance jakéhokoli korupčního chování politiků. Neakceptovat takovéto případy, voliči a občané k těmto jevům nesmí být lhostejní. Voliči musí svým soustavným tlakem a dohledem mít své politiky pod kontrolou, musí být aktivní v komunální politice, zakládat občanská sdružení, vytvářet petice, akce typu „Vyměňte politiky“. Podobné aktivity vyvíjet soustavně, aby byl tvořen neustálý tlak

⁶² Shodu ve volebních heslech, volebních programech a shodnou povolební spolupráci.

⁶³ Např. 5-10 mandátů pro vítěznou koalici navíc.

na politiky. Pod tlakem občanů a médií budou donuceni přijmout a respektovat pravidla politické kultury a morálky.

d) Možná menším, ale nezanedbatelným bodem je zvýšení počtu žen v politice. V současné době není ani třetina míst v Poslanecké sněmovně obsazena ženami. Myslím, že silný ženský efekt by mohl posunout politickou kulturu této země o stupeň výše.

Je jasné, že změny se nedočkáme ze dne na den, bude to trvat patrně déle, ale je třeba s tím začít co nejdříve. Myslím, že nynější poměrný volební systém není až tak špatný pro tento poměrně mladý demokratický stát. Změňme tedy nejdříve politickou kulturu a po té se napříč politickým spektrem bavme o změně volebního systému.

Argumentem, který mě vede k závěru, že volební reforma není až tak podstatná, je skutečnost, že tzv. krize vládnoucích koalic byly vyvolány vnitřními problémy politických stran (např. ODS 1997, ČSSD 2005, ODS a VV 2011).

Použité zdroje

Monografické publikace

ČERMÁK, V.; FIALA, P.; HOUBAL, D. *Pozvání do politologie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1994. 62 s. ISBN 80-7021-078-8.

DANČÁK, B.; HLOUŠEK, V. *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 13 s. ISBN 80-210-4161-7.

HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Demokracie*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 379 s. ISBN 978-80-210-4249-0.

HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Záchrana státu?* 1.vyd. Brno: Barrister & Principal, 2012. 118 s. ISBN 978-80-87474-59-4.

HODAČ, J.; STREJČEK, P. *Učebnice politologie pro nepolitologické obory*. 1. vyd. Znojmo: Soukromá vysoká škola ekonomická, 2010. 120 s. ISBN 978-80-87314-06-7.

CHYTILEK, R.; ŠEDO, J.; LEBEDA, T.; ČALLOUD, D. *Volební systémy*. 4. vyd. Praha: Portál, 2009. 376 s. ISBN 978-80-7367-548-6.

KLÍMA, M. *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. 144 s. ISBN 80-7079-095-4.

MLEJNEK, J. a kol. *Smíšené volební systémy a většiotvorné modifikace systémů poměrných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010. 190 s. ISBN 978-80-246-1782-4.

NOVÁK, M. *Jakou demokracii pro nové demokracie?* 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 86 s. ISBN 80-210-2742-8.

NOVÁK, M.; LEBEDA, T. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2004. 488 s. ISBN 80-86473-88-0.

NOVÁK, M.; LEBEDA, T.; TAAGEPERA, R. Smysl „Principu proporcionality“. In *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2004. Kapitola 5, s. 449 ISBN 80-86473-88-0.

PROROK, V.; LISA, A. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 223 s. ISBN 80-86473-31-7.

ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 303 s. ISBN 80-7367-177-8.

ŘÍCHOVÁ, B. *Úvod do současné politologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-348-2.

STRMISKA, M.; CHYTILEK, R.; ŠEDO, J.; EIBL, O. *Volební komplexy zemí V4*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 222 s. ISBN 978-80-7325-201-4.

ŠIMÍČEK, V. *Volby v demokracii*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 1995. 154 s.

VODIČKA, K.; CABADA, L. *Politický systém České republiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. 488 s. ISBN 978-80-7367-893-7.

Legislativní dokumenty

Česko. Ústavní zákon České národní rady ze dne 16. prosince 1992 Ústava České republiky č. 1/1993 Sb. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 1, s. 3-18. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Česko. Zákon o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů č. 247/1995 Sb. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 6-8, s. 1-36. Dostupné z WWW: http://www.nssoud.cz/zakony/247_1995.pdf

Elektronické zdroje

ČESKA TELEVIZE.cz. *iVysílání, Hyde Park rozhovor s Tomášem Lebedou* [online]. 2011. [cit. 2013-04-06]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10252839638-hyde-park-ct24/211411058080428/>

NOVINKY.cz. *Zeman senátorům navrhl změnu volebního zákona* [online]. 2013 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/domaci/296699-zeman-senatorum-navrhl-zmenu-volebniho-zakona.html>

VLÁDA.cz. *Přehled vlád České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/>

WIKIPEDIE.cz. *Volební systém* [online]. 2013 [cit. 2013-04-02]. Dostupné z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Volebn%C3%AD_syst%C3%A9m

WIKIPEDIE.cz. *Všennárodní koalice* [online]. 2013 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C5%A1en%C3%A1rodn%C3%AD_koalice

Seznam tabulek

Tabulka 1: Srovnání poměrného a většinového volebního systému

Tabulka 2: Parlamentní systém vlády

Tabulka 3: Stranické složení 1. vlády premiéra Klause instalované 4. 7. 1992

Tabulka 4: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 31. 5. - 1. 6. 1996 - politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Tabulka 5: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 19. 6. – 20. 6. 1998 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Tabulka 6: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 14. 6. - 15. 6. 2002 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Tabulka 7: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 2. 6. - 3. 6. 2006 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Tabulka 8: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané ve dnech 28. 5. – 29. 5. 2010 – politické strany, které měli zastoupení v Poslanecké sněmovně

Tabulka 9: Vlády v České republice od roku 1992

Seznam grafů

Graf 1: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1996

Graf 2: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1998

Graf 3: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002

Graf 4: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006

Graf 5: Rozdělení mandátů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010

Seznam příloh

Příloha 1: Emailová korespondence strana KSČM

Příloha 2: Emailová korespondence strana VV

Jiří Holík

Od: Filip Zachariáš <filip.zacharias@kscm.cz>
Odesláno: 22. března 2013 8:55
Komu: holikjir@volny.cz
Předmět: Re: Názor na volební systém České republiky

Dobrý den,

KSČM je zastánkyní poměrného volebního systému, který je v současnosti uplatňován ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, místních zastupitelstev, zastupitelstev krajů aj.

Poměrný systém nedeformuje volební výsledky, takže i menšinové názory dostanou svůj prostor v zastupitelském orgánu, což je pro KSČM důležité.

S pozdravem

Filip Zachariáš
Oddělení pro komunální a regionální politiku a volby ÚV KSČM

----- Original Message -----

From: Jiří Holík
To: info@kscm.cz
Sent: Tuesday, March 19, 2013 8:31 PM
Subject: Názor na volební systém České republiky

Dobrý den,

Jsem student SVŠE Znojmo a píším bakalářskou práci na téma Volební systém ČR / akceschopnost vlád ČR. Prosím o názor Vaší strany na volební systém ČR, případně jeho reformu.
Stačí krátce.

Děkuji moc,

S pozdravem
Holík Jiří
Znojmo
724 420 197

Jiří Holík

Od: VV tiskové <tiskovevv@veciverojre.cz>
Odesláno: 28. března 2013 10:44
Komu: Jiří Holík
Předmět: RE: Názor na volební systém České republiky
Přílohy: ÚPRAVA ÚSTAVY ČR.doc

Dobrý den, pane Holíku

těší nás Váš zájem o námi prosazovaný volební systém ČR. V příloze zasílám celkové shrnutí tématického vymezení strany k tématu volebního systému ČR. Doufám, že Vám bude materiál přínosný a přeji hodně štěstí u bakalářských státních zkoušek.

S pozdravem

Mgr. Petra Slevíková

Tisková mluvčí VV

GSM: 777 938 300

Odesílate: Jiří Holík [holikjin@volny.cz]
Odesláno: 19. března 2013 20:29
Komu: VV tiskové
Předmět: Názor na volební systém České republiky

Dobrý den,

Jsem student SVŠE Znojmo a píši bakalářskou práci na téma Volební systém ČR / akceschopnost vlád ČR. Prosim o názor Vaší strany na volební systém ČR, případně jeho reformu.
Stačí krátce.

Děkuji moc,

S pozdravem
Holík Jiří
Znojmo
724 420 197